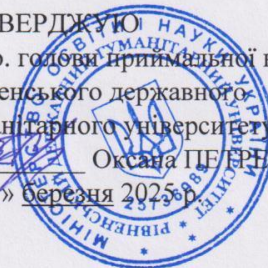

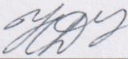
Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Т.в.о. голови приймальної комісії
Рівненського державного
гуманітарного університету
Оксана ПЕТРЕНКО
« 21 » березня 2025 р.

**ПРОГРАМА ФАХОВОГО ІСПИТУ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В12 КУЛЬТУРОЛОГІЯ ТА МУЗЕЄЗНАВСТВО**
для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра
на основі НРК6 (для осіб, які мають на це право), НРК7

Схвалено вченою радою художньо-педагогічного факультету
Протокол № 3 від «18» березня 2025 р.

Голова вченої ради
художньо-педагогічного факультету Наталія ДЗЮБИШИНА

Схвалено навчально-методичною комісією художньо-педагогічного факультету
Протокол № 3 від «17» квітня 2025 р.

Голова навчально-методичної комісії
художньо-педагогічного факультету Сергій РАБЧЕНЮК

Голова фахової атестаційної комісії Володимир ВИТКАЛОВ

Розробники: Володимир ВИТКАЛОВ
Сергій ВИТКАЛОВ

Рівне – 2025

Програма фахового іспиту з конкурсного предмета «Культурологія та музеєзнавство» для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 (для осіб, які мають на це право), НРК7/ В.Г. Виткалов, С.В. Виткалов, Рівне : РДГУ,2025.39с.

Розробники:

Виткалов В.Г., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства РДГУ

Виткалов С.В., доктор культурології, професор, професор кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства РДГУ

Рецензент:

Волков С.М., доктор культурології, професор Національної музичної академії імені П.І. Чайковського

Програма фахового іспиту з культурології та музеєзнавства для вступників на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 (для осіб, які мають на це право), НРК7 визначає вимоги до рівня підготовки вступників у межах підготовки загальної середньої освіти, зміст основних освітніх компетентностей, критерії оцінювання знань вступників, список рекомендованої літератури, інформаційний ресурс.

Розглянуто на засіданні кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства (протокол №3 від «17» березня 2025р.).

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025р.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	5
ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ	6
МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ КУЛЬТУРИ.....	6
МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	5
МОДУЛЬ 3. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ.....	32
МОДУЛЬ 4 МУЗЕЄЗНАВСТВО. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО.....	36
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ.....	37
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ... ..	39
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС	39

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма фахового випробування складається з питань теорії та історії культури, що відповідають змісту підготовки фахівців за спеціальністю 034 «Культурологія» і передбачає комплексну оцінку знань, умінь і навичок щодо їх використання під час розв'язання професійних завдань майбутньої професійної діяльності з культурології.

Зміст програми представляє навчальний матеріал, який зосереджує увагу на теоретичних засадах культурології, особливостях розвитку української та зарубіжної культури.

Програма фахового випробування складається з пояснювальної записки, в якій висвітлюються мета вступного випробування, вимоги до рівня підготовленості вступника, порядок проведення вступного випробування, порядок оцінювання відповідей вступників; зміст тем та питань вступного випробування; критерії оцінювання відповідей вступників; надається список рекомендованої літератури та інформаційного ресурсу.

Мета фахового випробування полягає в перевірці теоретичних знань та умінь вступників в межах освітньо-професійної програми бакалавра.

Фахове випробування покликане *вирішити такі завдання*:

- Комплексно перевірити якість засвоєних знань у контексті вимог навчальних програм теоретичних та історико-культурологічних дисциплін;

- виявити рівень знань вступників щодо оволодіння ними теоретичними основами культури, фактами та явищами з історії української і зарубіжної культури;

- Перевірити сформованість умінь вступників щодо застосування ними набутих знань для культурологічного аналізу актуальних проблем сучасності;

- з'ясувати рівень загальної та мовної культури вступників.

Вимоги до підготовленості вступника. На фаховому випробуванні «Теорія та історія культури» вступник повинен продемонструвати:

- ґрунтовні знання основних розділів професійно-орієнтовних дисциплін освітньої програми бакалавра культурології та музеєзнавства;

- розуміння культурологічних понять та категорій та умінь влучно їх формулювати та використовувати;

- умінь підтверджувати теоретичні положення фактами з історії української та зарубіжної культури;

- професійні умінь аналізу суспільних процесів і явищ у контексті культурологічної науки;

- відповідність культурологічних знань сучасному рівню розвитку гуманітарних наук.

Порядок проведення вступного випробування.

Вступне випробування проводиться згідно з розкладом, складеним приймальною комісією Рівненського державного гуманітарного університету.

Допуск до вступного випробування вступників здійснюється за умови наявності аркуша результатів вступних випробувань та документа, що засвідчує особу (паспорт).

Фахове випробування проводиться в усній формі, що передбачає надання відповідей на питання екзаменаційних білетів. Вступник отримує тільки один комплект екзаменаційних завдань, заміна завдань не дозволяється. Екзаменаційні білети складаються відповідно до даної програми, друкуються на спеціальних бланках за встановленим зразком та затверджуються головою приймальної комісії Рівненського державного гуманітарного університету.

Під час фахового випробування вступник має право звернутися до екзаменаторів з проханням щодо уточнення умов завдань. Натомість вступнику не дозволяється користуватися сторонніми джерелами інформації (електронними, друкованими, рукописними) та порушувати процедуру проходження фахового випробування, що може бути причиною для відсторонення вступника від вступних випробувань.

Для письмового запису відповідей на екзаменаційні завдання використовуються аркуші усної відповіді відповідного зразка. Після внесення вступником відповіді до зазначеного аркушу він ставить під нею свій підпис, що підтверджується підписами голови та екзаменаторами фахової атестаційної комісії.

Порядок оцінювання відповідей вступників.

Оцінювання відповіді вступників на вступному випробуванні здійснюється членами фахової атестаційної комісії, призначеної згідно з наказом ректора.

Оцінки відповіді кожного вступника визначаються за 200-бальною шкалою.

ЗМІСТ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ МОДУЛЬ 1. ТЕОРІЯ КУЛЬТУРИ

Тема 1. Теоретичні основи культури

Сутність культури. Джерела її виникнення та формування.

Виникнення й історична еволюція поглядів на культуру в європейській та українській культурологічній думці.

Два рівні у структурі культури: суспільний і особистісний.

Форми культури та їх характеристика. Взаємообумовленість та взаємодія матеріальної та духовної культури.

Функції культури: світоглядна, пізнавальна, комунікативна, оцінно-нормативна, інтегративна та інші. Класифікація культури. Основні типи та концепції культури. Динаміка культури. Багатовекторність осмислення культури. Культура і природа. Сутність культурної еволюції та її відмінність від біологічної. Елітарна і масова культура та їх характеристики. Контркультура та її прояви. Сутність субкультур та їх характеристика. Мова та семіотика культури. Культурно-історичні епохи. Культура і цивілізація. Культура і сучасна цивілізація. Поняття світової та національної культури. Національна та регіональна культура. Культура і людина в контексті соціально-економічного розвитку суспільства. Міфологічна модель світу. Міфологічний простір культури. Творчість - основа розвитку культури.

Мистецтво – провідна форма функціонування культури. Специфіка художнього образу як мови мистецтва. Стил ь у мистецтві. Основні види мистецтва. Специфіка засобів виразності кожного виду мистецтва.

Теоретичні засади збереження культурної спадщини. Культура України у світовій культурній спадщині.

МОДУЛЬ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Тема 2. Дослов'янське населення на території України та його культура

Перші відомості про походження предків українців. Вітчизняні історики про походження слов'ян (М.Грушевський, Н.Полонська-Василенко, М.Рудницький, О.Пріцак).

Географічні й історичні обставини розвитку української культури. Дослов'янські народи на території сучасної України (Мізинська, Мадленська, інші види культур). Античні впливи. Римська культурна спадщина і її відображення у мистецтві дослов'янського етносу.

Образотворче мистецтво. Культ поховання. Трипільська, скіфсько-сарматська культури та їх вплив на подальшу долю слов'ян. Античні впливи. Римська культурна спадщина і її відображення у мистецтві дослов'янського етносу.

Історія слов'янських племен: походження, розселення, устрій. Перші відомості про походження предків українського народу. Язичництво. Форми його прояву в культурній спадщині українців.

Розвиток міст, торгівлі, ремесел, землеробства як умова подальшого формування давньоруської культури. Матеріальна й духовна культура стародавнього населення. Характеристика пам'яток. Соціальний розвиток людності. Перші спроби державного об'єднання як фактор подальшої стабілізації життєдіяльності.

Пам'ятки до кириличного письма. Велесова книга, договори Олега з греками тощо.

Світогляд як спосіб духовно-практичного освоєння світу. Культура як форма і результат такого освоєння. Язичництво. Суть і значення. Форми його прояву в культурній спадщині українців.

Своєрідність емоційно-поетичного світосприймання східних слов'ян як стимул до розвитку народної фантазії, образотворчого мистецтва, усного епосу тощо.

Християнізація українських земель до Володимирового хрещення і європейський контекст.

Тема 3. Культура Київської Русі в історії українського народу

Передумови утворення феодальної держави на Русі. Суспільно-політичний устрій. Перші паростки національної свідомості у Європі («Історія королів Британії» Г. Монмутського, «Пісня про Роланда»). Русь в історіографії та джерелах. Епіграфічні пам'ятки та писемні джерела зарубіжного походження з історії українських теренів в найдавнішій добу (відомості про культурну творчість на українських землях у працях давньогрецьких, візантійських та західноєвропейських авторів). Арабська література про Русь.

Розквіт Київської Русі. Продовження процесу об'єднання племен. Зовнішня та внутрішня політика князя Володимира. Етнічний розвиток. Вплив Візантії на культуру Київської Русі. Римські і болгарські впливи. Християнство як каталізатор процесу засвоєння світових ідейних надбань. Теоретичні оцінки дослідників XIX-XX ст. результатів утвердження християнської ідеології (М.Грушевський, О.Потебня, О.Субтельний, Н.Полонська-Василенко, М.Брайчевський).

«Руські письмена» і початки освіти (860-861 рр.). Система її формування. Жіноча освіта. Перші її центри (1086р.,Київ). Розширення і зміцнення Київської Русі за часів правління князя Ярослава Мудрого.

Православна церква у політичній системі держави. Митрополит Іларіон і «Слово про законі Благодать» (1050 р.) як проповідь природних прав людини. Християнізація мистецтва. Література, архітектура, іконопис, фрески як єдність формули «мистецтво-філософія» в умовах Київської Русі.

Виникнення кириличної абетки. Берестянні грамоти. Писемна культура Київської Русі XI-першої пол. XIII ст. Настінні написи. Церковнослов'янська мова. Використання різних мов як характерна риса культурно-освітнього розвитку давньоруської держави в IX-XIIст. Перекладне письменство. Житійна література Болгарії, Чехіїв Україні. Історичні твори (хроніки) І. Малали Антіохійського,Г. Амартола та Ю.Грішника (VI-VIIст.). Природничі науки («Фізіолог», «Шестоднев»), збірки «золотих думок» –«Бджоли», апокрифи. Мета і значення їх поширення на київських землях.

Перші українські літописці і питання формування моделі вітчизняної історії. Літературна творчість: Найдавніше, Початкове, Київське історичні літописання. Їх автори та зміст. «Повість временних літ» як спроба пошуку родоvodu слов'ян. Соціальне замовлення як характерна риса давньоруського історичного письменства. Антична спадщина і культурні здобутки Європи як джерела філософської думки Русі.

Книжкова культура Київської Русі. Перші бібліотеки. Пам'ятки художньої культури епохи. Патріотичний зміст перших вітчизняних літописних пам'яток. Їх вплив на подальшу літературну творчість слов'ян та політичне об'єднання. «Слово...» в культурі народів Європи. Я.Мудрий і літературна справа.

Давньоруська духовність і антична філософська спадщина. Видатні проповідники і філософи К.Смолятичі К.Туровський («Послання Фомі пресвітеру»;проповіді,повчання).

Правова культура давньої Русі:«Руська правда», договори і грамоти X століття, церковні устави. Їх відмінність від візантійського та римського права.

Найдавніша дерев'яна сакральна архітектура. Культові та палацові споруди Києва,Овруча, Володимира у справі поширення християнської ідеології. Київська, Переяславська, Галицька архітектурні школи. Храми і монастирі як центри освіти та культури.

Організація музичного навчання у давньоруській державі. Розвиток образотворчого мистецтва, фресковий живопис,малярство,книжкова мініатюра київської школи. «Остромирове Євангеліє»(1057р.). «Ізборники Святослава» (1073,1076рр.) як перші бібліографічні вітчизняні покажчики.

Перші ікони на Русі. Зародження вітчизняного іконопису. Ювелірне мистецтво (зернь,чернь, інкрустація, інші види технічної обробки металу). Художня школа Києво-Печерського монастиря. Музика і театральні дійства в житті населення та панівної верхівки.

Народна творчість як складова давньоруської культури. Виникнення героїчного епосу і причини його згорання. Культурні особливості різних прошарків суспільства. Культура села і культура міста.

Інші складові матеріальної та духовної культури. Медицина, форми її існування. Представники та їх доробок. Сільськогосподарське виробництво тощо. Становище жінки та її роль у тогочасному суспільстві.

Розвиток ремесла і обміну як фактор зростання міст і міського населення. Посилення зв'язків київської держави з європейським світом.

Тема 4. Формування української культури в період XIII – першої пол. XVI століття

Західноєвропейська культурна спадщина в долі українського населення. Католицизм як важливий чинник розвитку культури. Історіографія періоду (Джерела з історико-культурного процесу українських земель польського і литовського походження).

Монголо-татарська навала як фактор призупинення європеїзації Русі, реанімації імперської ідеології. Особливості суспільно-політичного та етнокультурного розвитку українських теренів.

Причини і наслідки занепаду Київської Русі (імперська ідея, відсутність національного патріотизму тощо). Історична доля Галицько-Волинського князівства у другій пол. XIII – першій половини XIV ст.

Традиції духовної культури давньоруської Київської держави як чинник розгортання духовного життя. Осередки соціально-культурного розвитку – Київ, Чернігів, Луцьк, Острог, Львів. Їх значення у духовному житті народу. Перші спроби самоврядування. Запровадження Магдебурзького права в українських містах як передумова зародження громадянського суспільства. Його роль у розвитку культури.

Особливості організації національного життя. Православна Церква у культурно-освітньому русі. Причини її занепаду. Стан шкільництва. Виникнення української мови та її подальший розвиток. Багатомовність як характерна риса середньовічної культури.

Печерський монастир і літературна справа. Літописання та мистецьке оздоблення книг. Книжкова мініатюра («Галицьке Євангеліє», 1283р.). Бучацьке, Холмське Євангелії як пам'ятки писемності доби. Галицько-Волинський, Супрасльський та короткий Київський літописи як основа національної історіографії. історико-мемуарні джерела. Літопис Биховця і давньоруська суспільно-політична думка. Зміст, мова викладу.

Відгуки ідей Ренесансу і Гуманізму в Україні. Їх відображення в літературі. Гуманістичній реформаційні ідеї у філософській спадщині. Епос XII-XIII століть у Галичині.

Архітектурне будівництво на західних і східних землях. Нові риси в культовій і оборонній архітектурі.

Україно-болгаро-сербські зв'язки. Їх прояв у літературі (Г.Цамвлак, митрополит Киприян) та іконопису. Піднесення провідних іконописних шкіл: волинської («Волинська Богоматір»), київської, львівської. Українські ікони в інших державах (Белзька ікона в Ченстохові – Польща, Володимирська ікона у Москві тощо). Графічне мистецтво. Геральдика і сфрагістика: їх національне підґрунтя.

Особливості розвитку декоративно-ужиткового мистецтва. Посилення впливу народного мистецтва на художні промислий ремесла. Цех як форма об'єднання ремісників. Значення й напрями організації. Перші цехові об'єднання (1386р.) на українських землях.

Зародження портретного живопису. Його загальна характеристика.

Стан освіти: причини зростання інтересу до високих шкіл Західної Європи. Особливості організації навчання (Болонський, 1119 р.; Неапольський, 1224 р.; Кембрідзький, 1202 р., Сорбона, 1257 р.; Ягелонський, 1364 р. та ін.). Українці в закордонних університетах (Ю.Котермак, П.Русин, Г.Тичинський та ін.) і гуманістична традиція української науки. Розробка ідей «природного права» людини та «суспільної угоди». Нові погляди на державу, моделі її організації у трактатах українських науковців.

Художня творчість «польських» гуманістів (С.Оріховського, С.Кльоновича, Ш.Шимоновича) у контексті вітчизняної культурної традиції.

Замойська академія, Краківський і Вюртемберзький університети і подальший розвиток

культурної діяльності їх вихованців.

Поширення знань про природу і початки раціонального світогляду.

Загальна характеристика побутової культури населення. Світське будівництво. Зміни в інтер'єрі осель. Семантика української будівлі. Гончарні вироби. Диференціація праці. Мирські та сакральні функції млина, кузні корчми. Місто та його культурно-формуюча роль.

Тема 5. Культурно-національний рух в Україні як протидія польсько-литовській колонізації

Польсько-литовська експансія на українських землях. Загарбання Галичини. Перехід Волині та Наддніпрянщини під протекторат Литви. Суспільно-культурний устрій, побут українських теренів, що перебували у складі Великого князівства Литовського. Люблінська унія 1569 р. Берестейська унія (1596 р.) як спроба подальшого окатоличення українського народу. Соціально-політичні та духовні наслідки.

Українські міста: розвиток ремесел і торгівлі. Стан Православної церкви на українських територіях. Політика колонізації. Занепад національної освіти. Втрата інтелігенції. Причини та духовні наслідки.

Розповсюдження єретичних поглядів у XIV-XV ст. і їх вплив на духовний розвиток українського суспільства. Кальвінізм: суть і значення. Інші реформаційні рухи (гуситство, аріанство). Їх наслідки на Волині й Литві. Загострення національно-релігійних і соціальних суперечностей наприкінці XVI ст.

Братства: історія виникнення, соціальний склад, напрями культурної діяльності. Братські слов'янські школи. Їх роль у суспільно-політичному й культурному житті України.

Зрушення у духовній сфері як відгомін загальноєвропейського Відродження. Пробудження інтересу до рідної мови, культури.

Винахід друку у Європі (1450р.). Перші згадки про українське книгодрукування. Друкарня С.Дропана у Львові (1469 р.). Кириличне друкарство в Кракові та Чорногорії. Ш.Фіоль («Октоїх», «Часословець», 1491 р.) і Ф.Скорина («Псалтир», «Іов», «Притчи премудрого Соломона, царя Израїлева», 1517р., «Премудрость», «Юдіфь» тощо, «Апостол», 1525р.). Змінив оформлення друкованих книг. Подальша доля друкарської справи: друкарня у Бересті і старопольський переклад Біблії (1563 р.). Перші друки у Москві (1564 р.). І. Федорович і П.Мстиславець. Українські друкарі у Західній Європі. Заснування першої паперової фабрики у Буську (1541р.) як передумова розширення потреб у друкованій продукції. Початок книгодрукування у Львові (1574 р.). Культурно-освітня діяльність І. Федорова («Буквар»). Гравірування на українських теренах і Л.Филипович.

Агіографічні твори. Перекладна і літописна література. Представники та їх твори.

Пересопницьке Євангеліє» (1556-1561 рр.) як видатна культурна пам'ятка і свідчення подальшого процесу формування і поширення української народної мови.

Українське шкільництво як протидія культурній експансії Польщі. Гуманістична спрямованість діяльності Острозької академії (1580р.) Острогож як культурний центр: інтелектуальна спадщина. Острозька Біблія (1581р.) як визначна пам'ятка національної культури. Культурологічна діяльність представників Острозького літературного й науково-освітнього гуртка. Культурний центр Миляновичах.

Бібліотечна справа. Перші українські підручники та словники. Л.Зизаній («Лексис», «Грамматика») у справі розвитку української мови. Творчість інших вчених-філологів.

Нові форми народно-поетичної творчості. Поглиблення фольклорної основи. Ренесансні та реформаційні впливи. Їх трансформація в українському мистецтві. Українські письменники-полемісти середини XVI століття і традиція полемічної літератури (Х.Філалет «Апокрисис», Ю.Рогатинець «Пересторога»; І.Вишенський, С.Зизаній, В.Суразький, М.Смотрицький) у боротьбі проти культурної експансії Польщі. Центри полемічної літератури (Острогож, Вільно, Львів). Значення її поширення. Українська мова як чинник єднання українських земель.

Новий календарний стиль (1582р.) і боротьба навколо його запровадження в Європі.

Світська література: стан, тенденції, напрями, представники.

Правова культура зазначеного періоду. Міждержавні й міжнародні угоди, привілейні, дарчі

грамоти, збірники законів тощо. Система судочинства. Її відмінності. «Судебник» та «Литовський статут» як пам'ятки правової культури литовської держави і функціонування руської мови як державної.

Історична література (Густинський літопис, «Літописи Волині і України») у справі підтримки традицій літописання київської доби. Монастирі й монастирські бібліотеки Волині.

Мистецтво на українських землях. Розвиток архітектури: культові й оборонні споруди Поділля, Закарпаття, Львова, Луцька. Національне підгрунтя. Перші музичні цехи (1578 р., Кам'янець-Подільський; 1580 р., Львів) і питання поширення професійної музичної освіти. Інструментальна світська і церковна музика. Пісенний фольклор. Театралізація народних ігор та обрядів.

Декоративне різьблення на дерев'яній камені. Характеристика пам'яток. Церковне малярство. Ікона і світська картина. Зміни у тематиці. Ктиторський портрет. Композиційна форма. Ювелірна справа: гуцульське мистецтво з міді. Золотарство Лівобережжя. Західні й східні впливи. Характеристика пам'яток. Поховальний обряд і портретний живопис Галичини. Прагнення до реалізму. Впливи Польщі.

Побутова культура України. Особливості подружнього життя.

Тема 6. Культурний розвиток українських земель першої половини XVII століття

Самоорганізація населення: козацький рух і попередники козацтва. Виникнення Запорізької Січі та її роль у визвольній боротьбі українського народу проти іноземних загарбників. Проблема козацтва в українській історії й культурі. Актові та діловодні джерела. Літературні пам'ятки, публіцистика, агіографічна література. Літописання. Праці іноземного походження. Запорізька Січ як відродження державної незалежності України. Хмельниччина і утворення української козацької держави: її господарство, адміністрація, військо, зовнішня політика, культурна справа.

Легендаризовані герої козацтва та їх роль у формуванні національно-патріотичних почуттів населення. Культурологічна діяльність П.Конашевича-Сагайдачного і Київське братство.

Духовне життя. Українська Православна церква. Політика втручання з боку Москви. Боротьба між Православною і Уніатською церквами.

Є.Плетенецький і видавнича діяльність Києво-Печерського гуртка. Інші подвижники цієї справи. П.Могила як видатний церковний і культурний діяч. Розвиток шкільної справи: Київська колегія. Протестантські і католицькі школи. Становлення системи вищої освіти. Піднесення ролі Києво-Могилянської академії у формуванні історичної й суспільно-політичної думки. Провідні вчені і громадські діячі академії, їх вплив на духовну культуру держав Європи. Збірки повчань («О воспитании чад», 1609р., Львів) як поглиблення інтересу до педагогічної проблематики.

Національна наука (К.Ставроецький, З.Копистенський). Мовознавство (П.Беринда і «Лексикон Славенороский»). І.Ужовичі «Словенска граматика». Подальший розвиток вітчизняної історіографії.

Друкарська справа. Друкарня Києво-Печерського монастиря. «Часослов» (1616р.).

Граматики української мови М. Смотрицького (1619 р.). Її роль та значення в російській культурі. «Антологіон», 1618 р. на вірші К.Саковича як перше ілюстроване видання, що прославляє козацтво. Друкарні Львова й Острога і розширення практики мистецького оздоблення книг.

Львівська і Київська школи граверів (Т.Земко, Т.Петрович). Їхні творчі доробки. Особливості розвитку мистецтва. Занепад деяких традиційних (паломницька проза, життя святих) і розвиток нових жанрів у літературі. Літературне бароко: проповідницька проза, посвяти, житійна література, поезія тощо.

Драматичне мистецтво і зародження українського театру (1619р., Кам'янка-Струмилова). Ляльковий театр «Вертеп», інтермедії. Значення у формуванні літературної мови.

Львівська іконописна школа (Ф. Сенькович, Л. Пухало). Український стиль в іконопису («Христос-виноградар», «Трійця на конях») і поступова втрата значення цього виду живопису. Портретний живопис. Творчість Л.Тарасевича, Д.Левицького, О.Тарасевича.

Геральдика і сфрагістика як напрями мистецтва. Особливості розвитку архітектури. Формування перших садово-паркових комплексів на західноукраїнських теренах. Декоративно-прикладне мистецтво. Розширення проблематики. Національна інструментальна музика (гуслі, торбан, цимбали, скрипка, ліра). Церковний хоровий спів як засіб захисту стародавнього мистецтва від впливу іноземної культури. Усна народна творчість.

Культурне життя Буковиний Закарпаття. Нові тенденції в організації культурного процесу.

Тема 7. Українська культура другої половини XVIII століття

Україна після смерті Б.Хмельницького. Боротьба за збереження її незалежності (І.Виговський, Ю.Хмельницький). Поділ України на Правобережну і Лівобережну (1667 р.). Посилення ролі Лівобережжя. Автономія України у складі Росії (Д.Многогрішний, І.Самойлович).

Державотворча та культурна спадщина Золотої Орди і проблеми формування суспільно-політичного устрою російського і українського теренів.

Гетьман І.Мазепа як державний і культурний діяч. Гетьман Пилип Орлик (1672-1742рр.) і «Конституція прав і свобод Запорізького війська» як визначна пам'ятка правової культури. Меценатська діяльність українських гетьманів.

Культурні процеси в Європі Нового часу та їх відгомін на українських землях. Українська еміграція. Причини та духовні наслідки.

Культурне життя і суспільно-економічні відносини на Слобожанщині. Станцеркви. Згортання діяльності братству Галичині. Скасування незалежності Київської митрополії.

Освіта на Лівобережжі та Правобережжі. Світська школа. Поширення шкільництва на сході і занепад його на заході українських теренів. Києво-Могилянська академія – центр освіти у Східній Європі. Система навчання. Представники (Ф.Сафанович і його «Хроніка» 1672 р. як перша синтетична праця з історії України). Філії академії. Міжнародні зв'язки. Українці - студенти західноєвропейських ВНЗ. Спеціалізація вищої школи. Україна як посередник між двома культурами – європейською і російською. Значення і духовні наслідки.

Друкарська справа в Україні. Києво-Печерська Лавра як провідний осередок друку та І.Гізель. Друкарні Новгород-Сіверська і Чернігова. Українські видавці у Львові (М.Сльозка). Друкарні і духовна освіта. Монастирські, приватні та світські бібліотеки. Механізми їх формування.

Посилення інтересу до світської історії. Українська наука доби бароко: історичні твори («Синопис» І.Гізіля), мемуарна проза, «Густинський літопис». Ораторська проза та історико-побутові вірші. Розробка теоретико-мистецьких проблем (курси поетики, риторики). Їх значення у встановленні вітчизняної освіти.

Львівський університет (1661 р.) та його вплив на духовний клімат західноукраїнського суспільства.

«Козацьке бароко» в архітектурі: оборонній культові споруди. Світське будівництво на Заході і Сході (Будинок полкової канцелярії у Чернігові). Дерев'яне будівництво. Вітчизняні архітектурні школи. Представники. Проблеми взаємодії національних видів мистецтв. Музика. Школа півчих на Запоріжжі.

Єзуїтські колегіуми Західної України і світська загальна та музична освіта.

Ікона і світська картина. (Нові нетрадиційні сюжети й форми їх втілення). Київська і львівська школа граверів (О.Тарасевич, І.Щирський, О.Козачинський, Л.Тарасевич). Художнє оздоблення книг.

Історичні підстави виникнення портретного живопису. Художні здобутки Жовківського осередку.

Ктиторський портрет: специфіка культурного зразка. Характеристика жанру. Поглиблення психологізму у ктиторському портреті.

Народне малярство. Розмаїття тематики. Монументальний живопис (Й. Кондзалевиц, І.Руткович).

Декоративно-прикладне мистецтво. Художня обробка металу. Гарматне лиття. Дзвони.

Провідні центри його розвитку. Основні напрями ювелірного мистецтва. Удосконалення технологічного процесу.

Особливості побуту. Становище жінки в українському того часному суспільстві.

Тема8. Культурний процес на українських територіях у XVIII столітті

Історичні обставини розвитку національної культури зазначеного періоду. Джерелознавчі пам'ятки про розгортання культурного процесу в Україні іноземного походження.

Культурний простір українських земель у складі Російської імперії.

Священний Синод(1721р.) і подальше функціонування української Церкви та культури. Політика русифікації і її вплив на стан вітчизняної культури. Диференціація культурних потреб різних верств населення.

Українське шкільництво і діяльність Києво-Могилянської академії. Філії Академії і їх вплив на організацію шкільництва. «Мандрівні дяки» як нова освітня інституція. Українські культурні діячів чужих державах (Є.Славенецький, С.Полоцький, С.Яворський). Їх освітня й організаторська праця. Гуманістична спрямованість діяльності Ф. Прокоповича, Д. Гуптала.

Розвиток філософії доби Просвітництва і Романтизму (Г. Сковорода), літератури (І.Котляревський), музики (М.Березовський, Д.Бортнянський, А.Ведель).

Перші державні школи (1746 р., Єлисаветград) в Україні. Світські центри музичної культури: Глухівська(1738р.) школа і класи вокальної й інструментальної музики при Харківському Казенному училищі (1773р.) як спроба формування мережі мистецьких закладів.

Музична академія (1786р.) Г.Потьомкіна як вищий навчальний та філармонічний осередок.

Початок музичної обробки народних пісень. Видання першого музично-теоретичного підручника («Грамматика мусикийская» М.Ділецького й нотного Ірмолюю, 1700 р.). Музична школа Києво-Могилянської академії. Музичні цехи на українських територіях як потреба у розширенні духовних запитів населення. Західноєвропейська музика в світському репертуарі. Перші нотні збірки українських пісень, друковані у Петербурзі. Церковна музика. Музика в шкільному театрі та вертепі.

Оперна й інструментальна творчість українських композиторів («Креонт», 1776р., «Алкід», 1778р., сонати, варіації на народні теми тощо).

Думи як відображення ставлення народу до подій історичного минулого. Тематика. Криза деяких форм культурного життя (паломницька проза, житійна література, шкільна драма) і поширення світського мистецтва. Інтермедії і ляльковий театр (вертепна драма) – основні форми прояву театрального мистецтва. Його вплив на сценічну культуру слов'янських народів. «Балаган» та зародження придворного театру.

Духовна поезія анонімних авторів. Панегірик, інші види літературної творчості.

Мистецькі традиції Києво-Могилянської академії в Чернігівському (1700 р.), Харківському(1726р.), Переяславському(1738р.колегіумах.Компілятивна проза як фаза розвитку вітчизняної історіографії. «Краткое описание Малороссии», «Описание о Малой России» Г. Показа (1751 р.), «Собрание историческое», (1770р.) С. Лукомського як спроба розробки питання про безперервність національного історико-культурного процесу.

Мемуари та щоденники (П. Апостол, 1725-1827 рр.; Я. Маркович, 1735-1840 рр.; М.Ханенко) як епістолярний жанр. Їх значення у вивченні вітчизняної історії. Літописи Г.Граб'янки, С. Величка, Самовидця як новий етап у вітчизняному літописанні. В. Рубан як видавець («Коротка географія Гетьманщини», 1777 р., Петербург; «Краткая летопись Малой России с 1506 по 1776г.» та ін.). Змінив суспільній свідомості населення.

Г.Калиновський і початок української етнографії (1777р.). Культурний герой у народній свідомості. Народне малярство як характерна риса народної культури. Його роль у формуванні місцевої художньої ситуації. Романтизація козаччини. Кобзарська творчість.

«Мазепинський стиль» в архітектурі. Національна архітектурна школа (І. Зарудний, ?-1727р.; І.Григорович-Барський, 1713-1785рр.; С.Ковнір, 1696-1786рр.). Їх творчі надбання.

Львівська скульптура другої половини XVII століття (50-60рр.). Волинське малярство.

Містобудування як провідний напрям архітектури доби класицизму, його здобутки на

українських землях. Зміни в архітектурній мові, пов'язані з утвердженням і зміцненням імперій в Європі.

Садово-паркове мистецтво на українських теренах під впливом італійського та французького мистецтва: витоки, розвиток, еволюція. «Софіївка» (Умань), «Олександрія» (Біла Церква), Качанівський, Сокиринський, Хомутецький та ін. парки. Паркове мистецтво на Волині і Д.Маклер.

Провідні осередки українського граверства. Загальна характеристика. Києво-Печерська Лаврська малярна (1763р.), малярна Софійського собору, Києво-Могилянської академії.

Видатні вітчизняні портретисти (Д.Левицький, В.Боровиковський, А. Лосенко).

Еволюція іконописного мистецтва. Напрями розвитку портретного живопису (королівські зображення, портрети українських діячів, міщанські, козацькі, ктиторські портрети).

Нові засоби художнього зображення в портретах. Становлення портретного стилю на західно українських землях.

Заходи російського уряду що до національної культури («Типографическая контора», 1721р.). Інші форми гальмування культурного поступу українців.

Друкарська справа Києво-Печерського монастиря і Почаївської Лаври. Характеристика пам'яток. Календарі, довідники, періодична преса.

Шкільні реформи кінця XVII століття і їх роль у розбудові світського навчання. Стан освіти на західних землях (Греко-Католицька генеральна семінарія, 1776р. і Руський інституту Львові). Зміст навчання і значення в житті населення краю. Академічна система медичної освіти в Західній Україні і Замойська академія. Медико-хірургічна школа у Львові. Удосконалення медичного обслуговування населення. Перша державна аптека у Харкові (1778 р.). Перша газета в Україні (Львів, 1776р.). Зміст, значення. Інша періодика Львова.

Пізнє бароко та рококо на українських теренах. Українське бароко у західно європейському контексті. Культура українського бароко як «пластичний міст» між ренесансом і класицизмом. Російський класицизм і місто будівництва на південно-східних територіях.

Художні промисли та ремесла жіночих монастирів. Меблеве мистецтво. Ювелірні вироби із золота і срібла. Карбування і художнє литво. Художнє скло, порцеляна. Дозвіллева культура населення.

Міжнародні культурні зв'язки. Вплив української культури на культуру Росії (музика, право, звичаї) й інших держав.

Тема 9. Україна у складі Росії. Розгортання національної культури в першій половині XIX століття

Революційне піднесення в Західній Європі зазначеного періоду. Його вплив на стан духовного життя України. Суспільно-політична ситуація на українських землях після розподілу Польщі. Адміністративний перерозподіл територій. Суспільно-психологічна ситуація.

Загальна характеристика господарства України на межі XVIII-XIX століть. Спеціалізація сільських районів. Капіталізація Півдня і Правобережжя. Виникнення фабричного господарства у першій пол. XIX ст. Початковий етап промислового перевороту. Його наслідки.

Історіографічні пам'ятки доби (Актові та ділові документи російських і австрійських органів державного управління стосовно українських земель). Політичні твори та публіцистика першої пол. XIX ст. як характерна риса доби. Археографічна комісія у С.-Петербурзі (1834р.) і її

«Акты, собранные в библиотеках и архивах российской империи» як початок публікації історичних джерел. Київська комісія для розгляду давніх актів (1843-1921рр.) і її 35-томний «Архив Юго-Западной России» як центр збереження історичної пам'яті.

Активізація джерелознавчої діяльності (Одеське товариство історії і старожитностей).

«Полное собрание руських летописей» (1837 р.) як фактор зростання уваги до пам'яток старовини та намагання формування історичної відомості.

Декабристські ідеї у суспільно-політичному русі. Товариство «З'єднаних Слов'ян» (1825р.) і питання федеративного устрою. Політичні й не політичні організації в Україні («Шлях до істини» тощо).

Загальна характеристика культурного життя епохи капіталістичних відносин. Перша пол.

XIX ст. і філософське обґрунтування основ української художньої культури. Художньо-просвітницький рух. Літературний театр як еквівалент культури.

Денаціоналізація української знаті і негативний вплив цього процесу на подальший розвиток художньої культури. Національна традиція і процеси подальшої диференціації художньої практики початку XIX століття. Стильампір. Вплив та вияву мистецтві містобудування й архітектури.

Патріотична тема у духовній спадщині. Головні художні течії у мистецтві XIX ст. та їх місце у вітчизняній культурі. Романтизм (сентименталізм), класицизм і їх втілення у світському мистецтві. Портрет як провідний жанр у творчості Д. Левицького, В. Боровиковського, І.Сошенка, А. Мокрицького, Т.Шевченка.

Петербург як провідний центр культурно-мистецького життя імперії. Петербурзьке Товариство заохочення художників (1820р.) та його роль у розвитку українського образотворчого мистецтва: матеріальна підтримка творчості митців (Т. Шевченка, І. Сошенко, А.Мокрицький, М.Трутовський та ін.) і сприяння у викупі з кріпацтва та розвитку художнього таланту (О.Поляков, Т.Шевченко, В.Роєвйін.). Педагогічна та видавнича діяльність Товариства («Анатомія для живописців і скульпторів», «Курс малювання», «Мистецтво бачення художніх творів»), матеріальна підтримка художніх шкіл О.Венеціанова, О.Ступіна, Арзамаської художньої школи.

Колекції Ермітажу усі праві підготовки українських майстрів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Літературно-мистецькі салони Європи (Польща, Німеччина) та Росії (мистецькі осередки князя Шувалова, Г. Державіна) і їх вплив на стан духовного життя провінції. Особливості організації перших вітчизняних осередків салонного типу у Д. Яворницького, Д. Апостола, Є.Гребінки.

Причини міграції художнього потенціалу України до Росії та його духовні результати.

Бурлеск–сентименталізм–реалізм як рух художньо-естетичних принципів у творчості Г.Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, музичній спадщині С. Гулака-Артемовського. В.Ярославський, А.Меленський (1766-1833рр.)і національне архітектурне мистецтво.

Нові привілеї для дворянства, закріплені у царських Указах (1762,1785рр.) і розгортання широкої розбудови маєтків. Зростання статусу вітчизняних садово-паркових ансамблів: «Олександрія»(1797-1829рр.)та«Софіївка»(1796-1801рр.).Тростянецький дендропарк як продовження мистецької традиції Західної Європи. Садово-паркова архітектура Західної України та Криму (Алупка, Гурзуф, Лівадія, Форос).

Ботанічні сади вітчизняних навчальних закладів: Кременця(1806р.), Харківського(1814р.), Одеського (1820 р.), Київського (1839 р.), Львівського (1852 р.), Чернівецького (1876 р.) університетів у дослідженні природи.

Меценатська діяльність української знаті (садибиродин Галаганів, Гарновських, Милорадовичів тощо) як центри вітчизняної культури та результат відцентрових культурних впливів.

Класична епоха української культури. Народництво і науковий доробок М. Цертелева. Фольклорні студії як спроба вивчення духовних витоків українців.

Українська громадськість у боротьбі за власну систему вищої освіти. Ідеї представників французького та німецького просвітництва в Україні. Філософські гуртки Полтави, Ніжина, Києва, Миколаєва, Одеси і розробка проблем просвітницької філософії.

В. Каразін і питання національного відродження. Й. Шад у формуванні української філософської школи і розвиток філософської культури. Підвищення інтересу до народного життя як загальна тенденція духовного розвитку Європи (В. Караджич, Ф. Челяновський, Г.Калиновський) і втрата академізму як провідного методу навчання та напряду офіційного мистецтва в Україні. М.Максимовичі збірки історичних дум та ліричних пісень. М.Туманський і «Землеописание о Малой России» як перша географія українських земель. Захоплення національною історією: Д.Бантиш-Каменський і «История Малой России»(1822р.),

«История Малороссии» М.Маркевича та О.Мартоса Інші історіографічні праці у питанні дослідження української та старовини, їх вплив на формування національної свідомості.

«Грамматика малороссийского наречия» О. Павловського і початок студій з українського

мовознавства(1818р.).

Заснування Харківського університету: причини, кадровий склад, вплив на культурне середовище. Мовна практика університету. Педагоги-іноземці в системі навчально-методичного забезпечення навчального процесу. Зрушення в духовній сфері під впливом університету:заснування Художнього музею; перші меценати (художні колекції В.Каразіна, Алферова та І.Бецького) у подальшій активізації художнього життя; періодична преса, поглиблення і розширення тематики народознавчих праць, історична наука тощо.

Передумови заснування Київського університету св. Володимира. Його навчальна, наукова та ідеологічна база. Роль культурної спадщини Кременецького лицю у цьому процесі.

Теоретико-педагогічна спадщина вчених Харківського й Київського університетів. Їх роль у духовному житті населення (М.Максимович, І.Срезневський, А.Метлинський, П.Лодій, В.Довгович). Вчені-іноземців структурі вітчизняної освіти. Світська освіта. Музично-просвітницька діяльність Харківського й Київського університетів Перші національні музикознавчі праці (Гессе-де-Кальва «Теоріямузики» в 2-хт.,1818р., І.Рижський

«Введение в круг словесности», 1806 р.). Активізація нотодруку. Хорове мистецтво. Піонери національної композиторської школи (П. Ніщинський, П. Сокальський, М. Аркас). «Симфонічне товариство» (1848р.) та його вплив на духовний клімат Києва.Педагогічні школи як підґрунтя становлення і розвитку музичної освіти. Київська духовна академія і питання розробки філософської проблематики. Інші вищі навчальні заклади України і наукові товариства. Жіноча освіта в Україні: зміст, стан,тенденції.

Збагачення жанрової структури графічного мистецтва. Творчість вітчизняних митців-вихованців Петербурзької академії мистецтв (М. Мурашко,М. Раєвська-Іванова, Т.Шевченко).

Питання культури у «Книзі буття українського народу». Значення ідей Кирило-Мефодіївського товариства у політико-культурному вихованні населення. Початок розробки філософії української ідеї.

«Історія Русів» – «вічна книга незалежності українського народу» (О. Оглоблин): значення та її ідейний вплив на національну свідомість інтелігенції Європи. В.Антоновичі рух «хлопоманів» (1850-1860 рр.). Діяльність Київських Громад на ниві освіти: видання творів Т. Шевченка, підручників. Підготовка до видання 4-х томного Словника української мови(Б.Грінченко)тощо.

Політичні гуртки та перші політичні партії на теренах України: «Братство Тарасівців», РУП.

Видавничий рух. Перші періодичні видання («Харьковский еженедельник», «Украинский вестник», «Запорожская старина», «Утренняя звезда»тощо). Їх вплив на формування суспільної свідомості й політичної культури населення.

Світський й духовний напрями у розвитку народної творчості. Діяльність аматорських гуртків і перші культурно-освітні установи. Форми впливу на населення. Польські й російські професійні театральні трупи на Лівобережжі. Постійні театри в Україні (Харків, 1789 р., Київ, Одеса, 1803 р.). Визначні театральні діячі. Їх внесок до вітчизняної художньої скарбниці(М. Щепкін, К. Соленик, І. Дрейсіг). Музика в театральній драматургії. Українські вистави на професійних сценах Москви та Петербургу. Українсько-російські культурні зв'язки та взаємовпливи. Стані тенденції.

Розвиток вітчизняного сакрального малярства. Українська ікона доби романтизму і класицизму. Вітчизняне скульптурне мистецтво (І.Мартос). Тенденції знеособлення національної традиції в монументальній скульптурі.

Пам'ятки художньої культури Волині. Загальна характеристика побутово-звичаєвої культури краю. Роль жінки в українському соціумі.

Тема 10. ХІХ століття і радикалізація українського національного руху. Українська культура другої половини ХІХ століття

Суспільно-політична ситуація на землях України окресленої доби. Скасування чинності кріпосного права, судова реформа, розвиток промисловості у південних регіонах, завершення промислового перевороту. Революційні події в Європі та їх відгомін в Україні. Утвердження

української буржуазії і становлення ідеології національної незалежності.

Філософія національної ідеї в європейській культурі XIX століття.

Джерелознавчий аспект розвитку культурного процесу зазначеного періоду. Описові твори кінця XVIII - початку XX ст. як історичні документи. Документи політичних партій і організацій, статистичні джерела доби як база вивчення історико-культурного процесу.

«Руський архів» (1863-1917 рр.), «Русская старина» (1870-1918 рр.), «Исторический Вестник» (1870-1918 рр.) та ін. як джерела з питань вітчизняної історії та культури. Критична оцінка друків. Культура і початок духовного відродження Наддніпрянщини.

Т.Шевченко як художник і громадський діяч. Його роль у формуванні патріотичних почуттів нації та внесок у розробку філософії української ідеї. Теоретична спадщина П. Куліша (1819-1897 рр.), М.Костомарова (1817-1885 рр.). Філософія, естетико-психологічні погляди М. Драгоманова (1841-1995 рр.), О.Потебні (1815-1891 рр.). Науковий доробок О. Лазаревського, П. Чубинського, В. Антоновича, О.Єфименко, П. Житецького, Д. Яворницького.

Просвітницька функція культурно-освітніх організацій – громад, журналів «Основа» (1861 р.), «Киевская Старина» (1882-1906 рр.), «Ластівка», «Молодик». Періодична преса як чинник формування інтересу до актуальної інформації.

Університети й галузеві інститути і розвиток вітчизняної науки. Її диференціація, зближення з виробництвом. Виникнення наукових шкіл. Наукова та громадська діяльність І. Пирогова.

Поглиблення інтересу до історії. Наукові товариства як спроба компенсації системи вищої освіти (Історичне Товариство Нестора Літописця, Товариство дослідників Волині, Товариство дослідників Кубані тощо). Друк архівних джерел. Українські архівні матеріали на сторінках російських часописів («Русский архив» (1863-1921 рр.), «Русская старина» (1870-1918 рр.), «Исторический Вестник» (1880-1918 рр., «Новая и старая Россия»). Їх роль у позиціонуванні вітчизняної культурної спадщини.

Подальша діяльність Київської Тимчасової комісії для розгляду давніх актів, «Архив Юго-Западной России» як спроба концентрації пам'яток старовини та база для майбутніх досліджень;

«Акты Южной Руси» (Петербург, 1863-1892 рр.). Видавнича діяльність О. Бодяньського (Москва) у справі популяризації української історії культури.

Утворення Південно-Західної філії Російського Імператорського Географічного товариства (1873 р.) і подальша розробка проблем національної історії й етнографії. Дослідження в царині мови і літератури (О.Потебня, М. Петров).

Поширення організованих фольклорних й напівфольклорних форм творчості. Подальший розвиток народного театру. Удосконалення технічного і художнього рівнів традиційного мистецтва вишивання, народного ткацтва, килимарства тощо. Регіональний сегмент у розширенні цих видів ремесел і залучення місцевого населення до збереження українських культурних ознак.

Рух українофілів. Суть і значення.

Скасування (1831 р.) чинності Магдебурзького права на Лівобережжі. Наступ реакційних, шовіністичних сил на національну культуру (циркуляр П.Валуєва 1863 р., Ємський указ 1876 р.) і поява плеяди нових діячів культури (А. Кримський, В. Самійленко).

Розвиток театральної справи (М. Кропивницький, М. Садовський, О. Саксаганський). Леся Українка у вітчизняній драматургії. Становлення демократичних тенденцій в українській культурі. Народність та національна своєрідність реалістичного мистецтва XIX ст. Петербурзька і Краківська Академії мистецтв у долі українських художників.

Париж як центр зібрання української художньої еліти (Д. Бурлюк, гурт «Гілея» у справі формування засад нового мистецтва). Інтелігенція у системі функціонування народної творчості (селянські хори, оркестри як база художньо-освітньої роботи з населенням).

«Київська стара громада»: представники, напрями діяльності, творчі доробки. Громадівський рух в Україні. Представники. Результати діяльності в системі освіти, професійного мистецтва, громадській свідомості.

Російське Імператорське музичне товариство (ІРМТ) у духовній культурі України (1859 р.) і брати Антон та Микола Рубінштейни. Їх роль у становленні професійної художньої освіти та музикування. Український досвід формування професійної художньої мережі.

Громадськість Росії і проблеми створення народних шкіл, бібліотек, народних театрів (К.Ушинський). Московський і Петербурзький Комітети грамотності та їх вплив на інтелігенцію України. Шкільна реформа в Росії (60-ті роки). Жіноча освіта (Вищі жіночі курси). «Безплатна музична школа», Московські і Петербурзькі Музичні класи і перші консерваторії Росії. Критична оцінка їх діяльності та професійного досвіду у розбудові українського шкільництва і професійних форм культурної діяльності.

М.Лисенко у справі розбудови художньої культури. Його організаційна й меценатська діяльність. М. Лисенко і формування мережі приватних середніх спеціальних закладів. Форми роботи та система підпорядкування (училище М.Тутковського, музично-драматична школа С. Блуменфельда та ін.). Українська тематика у творчості російських та західноєвропейських композиторів. «Золота доба» італійської опери в Україні: творчі склади, постановки, культурне середовище і Одеський міський театр.

Підготовка фахівців оперного мистецтва на українських теренах. Міжкультурні контакти.

«Срібний вік» російської культури як особливе соціокультурне середовище в імперії. Представники. Їх зв'язок з українською культурною практикою. С.Лифірь і мистецтво балету.

Меценатство в російській культурі зазначеного періоду як культурний феномен доби: діяльність родин Щукіних, Морозових, Рябушинських; С.Мамонтов та ін. С.Дягилев і художня культура імперії («Русские сезоны в Париже»). «Світ мистецтв» і його вплив на художню культуру західної Європи. Українські митці в російському культурному просторі. Російсько-українські культурні контакти і виникнення українських мистецьких осередків («Товариство південноросійських художників», 1890 р., Одеса; Київське Товариство художніх виставок, 1893р.; Харківський гурток художників, 1900 р.). Культурно-освітня та популяризаторська діяльність названих українських мистецьких центрів у питанні європеїзації вітчизняного культурного досвіду.

Діяльність земств у справі підвищення культури населення. Техніко-мистецька освіта (Опішненська струнна майстерня, Художньо-промислова школа ім. М.Гоголя, Решетилівка і Полтавська різьбярська майстерня та ін.) у контексті підвищення мистецького рівня та розширення випуску художньо-промислової продукції та забезпечення зайнятості місцевого населення. Спадковість традицій.

Формування пейзажного і портретного жанру у творчості українських майстрів (С. Васильківський, В. Орловський). Сатирична графіка. Національні традиції. Європейські мистецькі течії і вітчизняний доробок.

Музейна справа. Художні музеї (Харків, 1886 р.; Київ та Одеса, 1899 р.) й пересувні художні виставки В. Розвадовського як засіб підвищення духовності населення. Художні школи та училища як складова мережі мистецької освіти України (Художня школа М. Мурашка в Києві, 1875 р., Одеська та Харківська художні школи). Вихованці зазначених закладів і їх внесоку світову культуру (М. Врубель, М.Пимоненко, О. Мурашко, К. Костанді, І. Їжакевич та ін.).

Творчі здобутки вітчизняних скульпторів (М. Микешин, А. Війтович та ін.).

Зародження й розгортання художньої критики (М. Мурашко, Г. Павлуцький, П. Нілус та ін.). Мистецтвознавчі розділи в часописах. Західної і Східної України.

Садиби української знаті як осередки мистецької праці художників (М. Ге, А. Куїнджі, М. Врубель, Т. Шевченко та ін.). Палацова архітектура. Готельно-санаторні, навчальні споруди у нових мистецьких стилях та їх роль у формуванні художнього і професійного обличчя України.

Провідні центри підготовки вітчизняних будівничих (Художньо-промислова школа у Львові, Київський політехнічний інститут тощо).

Утвердження в українському мистецтві побутового, портретного, історичного та пейзажного жанрів. Зародження нових – батального, інтер'єра, натюрморту.

Іконописні майстри Києво-Печерської і Почаївської Лаври. Нові варіанти ікон популярних в Україні святих. Школа іконопису в Києві (60-ті роки).

Приватні видавництва («Вік», «Час», «Ранок», «Дзвін» тощо) наприкінці XIX століття. Їх роль у подоланні неграмотності населення та популяризації вітчизняної культурної практики. Тенденції подальшого розвитку вітчизняної культури.

Зростання духовної енергії народу на зламі століть.

Тема 11. Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорщини й інших держав. Стан і тенденції культурного розвитку у XIX столітті

Початок галицького відродження: форми його прояву, представники.

Джерельна та історіографічна база доби. Періодика як вид історичних джерел. Мемуари. Видавнича діяльність НТШ: «Жерела до історії України-Руси», «Пам'ятки українсько-руської мови і літератури», «Українсько-Руський архів», «Український археографічний збірник» тощо.

Культурно-просвітницький рух у Галичині. Перемишль як осередок відродження української культури у його структурах. Дяко-вчительський інститут (1815 р.) і перші кроки народного шкільництва. Перемиський хор і музична школа (1829 р.) як спроба розгортання масової музичної освіти в школах краю («Збірник пісень для співаючих русинів», 1865 р., «Збірник народних пісень», 1864 р., «Коломийки та жарти», 1863 р. С.Щасного та ін.). Композитори Перемишльської школи у музичній культурі Галичини (М.Вербицький, І.Лаврівський, В. Матюк). Професіоналізація творчості. Популяризаторська діяльність.

Греко-католицька церква й І.Снігурський у справі об'єднання мистецьких сил краю. Й.Лозинський – дослідник українознавчої проблематики та мовознавства («Руське весілля», 1835 р., «Об образовании языка русского», «Грамматика живої української мови», 1848р.).

«Руська трійця» (І. Вагилевич, М.Шашкевич, Я.Головацький) і видання «Русалки Дністрової» (1837 р.). Мета, основні напрями діяльності гуртка. Мовно-правописна боротьба у Галичині (І. Могильницький і видання «Грамматики української мови», 1834 р.; Й. Левицький і

«Грамматика малоруської мови» тощо). Поява недільних шкіл. «Академічний гурток» Львова і періодика Галичини. Україно-руська видавнича спілка. Львів і питання розробки філософії української ідеї.

Етапи дослідження пісенного фольклору (В. Залеський, О. Нижанківський та ін.) і часопис «Зоря» як методичний порадище збирачам.

«Галицько-руська Матиця» як передумова виникнення «Просвіти». «Просвіта» (1868 р.). Її роль в історії культури краю. Товариство «Руська бесіда» (1862 р.). Його досягнення в царині культури. Видавнича діяльність і боротьба за впровадження української мови у навчальних закладах. Приватні та церковні школи співи. Зародження галицького театру (Ю. Лаврівський, О. Бачинський, І. Озаркевич). Репертуар.

Діяльність і творчість Ю. Федьковича у згуртуванні інтелігенції. Інші подвижники національно-культурної справи (О. Попович і «Бібліотека для молоді, селян і городян», журнал «Читальня»).

Педагогічна праця українських митців, спрямована на виховання дітей (А. Вахнянин, М.Вербицький, І. Воробкевич, О. Нижанківський, Д. Січинський). О. Нижанківський і видання «Бібліотеки музичної». А. Вахнянин як керівник музично-хорового товариства «Горбан» (1870р.) і Львівського «Бояна». Зб. «Молодощі» М.Лисенка (1875 р.) у спробі запровадження фольклорних основ до навчального процесу. Дитяча оперна творчість українських композиторів.

Симфонічна творчість Є. Ванжури, І. Вітковського, І. Лозинського, М. Колачевського («Українська симфонія»).

«Руське товариство педагогічне» (1881 р.) у справі подальшого виховання молоді рідною мовою. Організаційно-культурна діяльність його членів.

Літературна спілка у Пряшеві (1850-1856 рр.) О. Духновича і Общество св. Василя Великого (1864-1902 рр.) і видавнича діяльність у краї.

Заснування українського університету в Чернівцях (1875 р.) як розширення можливостей молоді у здобуванні вищої освіти. І.Франко і його роль у розвитку філософського, політичного і громадського життя краю.

Культурологічна спрямованість журналів «Громадський друг», «Світ». Преса Галичини («Нива», «Русалка», «Мета» тощо). «Український клуб» і міжнародні культурні зв'язки його членів.

Класицизм і романтизм – головні ідейно-стильові напрями української художньої культури другої половини XIX століття. Розвиток основних форм духовної культури (літератури, драматургії, музики, етнографії тощо) в період наростання революційних рухів.

Портретне мистецтво і пам'ятники у спадщині вітчизняних скульпторів. Львівський скульптурний центр (Г. Вітвер, А. Шімзер) і розвиток скульптури.

Мистецтво живопису на західноукраїнських землях (К. Устиянович, Г. Копистинський, Ю. Пігуляк, Й. Курилас, А. Манастирський). Перші художні об'єднання краю («Товариство для розвою руської штуки», 1898 р.) у справі об'єднання творчих сил Галичини і С. Людкевич.

Графічна творчість (К. Устиянович, Я. Пестрак, О. Кульчицька, Т. Копистинський). Сатиричні часописи «Страхопуд» (Львів), «Комар». Українська ікона в Галичині, Буковині і Закарпатті.

Наукова діяльність вітчизняних учених (С. Смаль-Стоцький, О. Попович). Галицькі історики Д. Зубрицький, А. Петрушевич.

Молодіжні товариства культурологічного спрямування («Академічний гурток», 1870 р., «Дружний лихвар», 1871 р., «Академічне братство», 1881 р., «Товариство ім. М. Качкановського», 1874 р. та ін.) у справі підвищення художньої культури молоді.

Міжкультурні контакти громадськості західноукраїнських теренів та Європи і запозичення нових форм роботи з молоддю. Виникнення «Соколів», «Січей» (1894 р.), кооперативних організацій. Структура і форми впливу на населення. К. Трильовський у справі піднесення національної свідомості. «Просвіта» і економічна діяльність інтелігенції. В. Нагірний і «Народна торгівля» (1883 р.). Інші форми економічної освіти в краї та її організаційно-культурний і патріотичний результат.

Заснування Літературно-наукового товариства ім. Т. Шевченка (1873 р.) у Львові та його видавнича діяльність. Бібліотека і музей зазначеної установи. Напрями роботи. Значення у формуванні культурних потреб. Наукова діяльність як важливий чинник позиціонування у європейському соціумі. «Літературно-науковий вісник» як провідний осередок згуртування національних інтелектуальних сил.

Дитяча книжка і преса як окрема галузь видавничої справи Галичини («Ластівка», «Дзвінок» та ін.). І. Франко та вітчизняні графіки в питанні оздоблення української книги (О. Кульчицька).

Стан розвитку аматорства. (Перша вистава в Коломиї 1848 р. - «Наталка Полтавка» і вистави в Перемишлі, Львові). Його зв'язок із професійним мистецтвом. Причини появи цієї та інших аналогічних п'єс. Громадсько-політичний сегмент української драматургії.

Пісенно-діалогічні п'єси, водевілі, оперети і подальші кроки українського театру.

Перші професійні оперні вистави («Різдвяна ніч») у Станіславі й Львові (1891 р.). Розширення оперної справи в Україні наприкінці століття («Катерина» М. Аркаса, «Галька» С. Монюшка, «Фауст» Ш. Гуно тощо). Львівська опера (1842 р.) і її кращі виконавці (М. Павликівна, С. Крушельницька).

Народні ігри та розваги і дозвіллова культура населення. Поглиблення відмінностей у побуті різних соціальних груп, міста і села. Сім'я і сімейний побут. Ярмарок як соціокультурне явище. Козак у фольклорному вимірі та форми його презентації у художній творчості. Народне декоративне мистецтво і художні промисли: напрями, стилістика (килимарство, писанкарство, деревообробка тощо). Регіональні відмінності. Завершення процесу формування української нації. Початок культурного відродження на

Буковині. Посилення контактів з інтелігенцією Наддніпряни. Духовна єдність теренів. Культурна творчість українців за межами етнічних теренів («Академічна громада» в Кракові, товариство «Січ» у Відні, 1866 р. та ін.). Українське мистецтво у світовому художньому процесі.

Тема 12. Особливості культурного поступу України початку ХХ століття

Загальна характеристика розвитку України початку ХХ століття: проникнення іноземного капіталу, становиче селянства, виникнення політичних організацій. Подальша боротьба за її автономію. Поширення міграційних процесів. Сплеск публікацій вітчизняної історико-культурної спадщини як характерна риса доби («Русский архив», 1863-1917 рр., «Русская старина», 1870-1918 рр., «Исторический Вестник», 1875-1918 рр., «Русские ведомости», 1863-1907 рр. й ін.) та розширення джерельної бази вивчення української культури.

Україно-європейські культурні взаємини і їх духовний та організаційний результат. Присудження Нобелівських премій (1901 р.) та премій «За зміцнення миру між народами» як

свідчення вступу цивілізації в період глобалізації.

Філософські ідеї у творчості діячів української культури початку ХХ століття (історіософія М.Грушевського, філософські погляди В. Винниченка). Літературно-громадська творчість класиків вітчизняного письменства (І.Франко, Леся Українка та ін.).

Пошквачення культурного життя під впливом розпаду російського абсолютизму: відродження книгодрукування українською мовою, розширення діяльності «Просвіт», повернення автономії університетам. Перше повне видання «Кобзаря». Перший пресовий орган ліберального спрямування («Киевские отклики», 1898 р.). Нова генерація українського письменства (О.Олесь, Б.Лепкий, М.Коцюбинський) і посилення значення психологічної проблематики в творчості.

М.Вороний (1871-1940 рр.) і проблеми поширення модернізму в літературі. Основні напрями, зміст, представники. Творчі досягнення вітчизняних модерністів. Інші художні стилі епохи та їх виразники.

Здобутки в музично-театральному житті. Подальший розвиток української оперети (М. Вербицький, С. Воробкевич), оперного, хорового мистецтва (П.Сокальський, А.Вахнянин, М. Лисенко). Розгортання музичної фольклористики. Українська фольклористика як предмет вивчення на I світовому музичному конгресі у Відні (1910 р.). Діяльність В.Гнатюка, Ф. Колесси, С.Людкевича. Їхні науково-творчі праці у справі становлення українського музикознавства та фольклористики. Популяризаторська діяльність цих постатей.

Заснування першого професійного театру (1881 р.). Визначні театральні діячі. Створення музично-драматичної школи ім. М. Лисенка (1904 р.), стаціонарного драматичного і оперного театрів (1907 р.). Інші мистецькі осередки на українських територіях.

Боротьба реалістичних напрямів у художній творчості митців України кінця ХІХ – початку ХХ ст. із декадентськими пошуками в літературі й образотворчому мистецтві (А. Куїнджі, О. Мурашко, І. Труш). Відгомін мистецької боротьби в Росії («Світ мистецтв», «Червона троянда», «Блакитна троянда», «Бубновий Валет», «Осінній салон» тощо) в Україні («Кільце», Київ; «Блакитна лілея», Харків; 1908-1912 рр.; «Товариство незалежних художників», Одеса, 1912-1918 рр.). їх духовний результат.

Творчі контакти вітчизняних митців із представниками інших культур. Г.Нарбут і національна графіка (оздоблення книг, банкноти, листівки тощо). Вплив символізму та модерну. Видатні художники Галичини (О.Новаківський, О.Кульчицька). Поширення історико-побутової тематики у живопису (С.Васильківський, М. Самокиш). Вітчизняний мистецький авангард (О. Богомазов, В.Кандинський, К.Малевич, М.Бойчук, О.Архипенко). Пересувні виставки, відкриття міських музеїв як спроба подальшого об'єднання мистецьких сил. Розвиток архітектури (В.Нагірний, В. Кричевський) і скульптури (М. Паращук, П.Війтович). Розгортання діяльності різноманітних мистецьких об'єднань, гуртків, товариств. Їхні художні кредо. Намагання української інтелігенції включити національне мистецтво до світового культурного процесу.

Петербурзький інститут цивільних інженерів у розвитку вітчизняної культури та містобудування (О. Кобелев, В. Риков, М. Шехонін, О. Вербицький). Художня й організаторська діяльність його вихованців в Україні.

Відмінності в організації мистецького життя Східної та Західної України. Орієнтація на мистецькі традиції Кракова, Мюнхена, Парижа. Спроба перенесення їх на український ґрунт.

Творчість І. Франка, О. Кобилянської, Л. Мартовича як втілення кращих ідей і моральних принципів народної культури. Українська аматорська творчість: основні напрями і форми.

«Український клуб» і Музичне товариство ім. М. Лисенка у Львові у справі поширення музичної освіти. «Літературно-Науковий Вісник» – всеукраїнський центр згуртування творчих сил. Досягнення української історіографії (Д.Багалій, Д.Яворницький, О.Єфименко, В.Барвінський) і її роль у подальшому позиціонуванні вітчизняної наукової школи.

М.Грушевський і Наукове товариство ім. Т.Шевченка у Києві: його видавнича та просвітницька діяльність. Стан освітянської справи на Заході і Сході. Відмінності в її організації. Українське Педагогічне товариство в житті населення. Напрями роботи. Представники. Особливості функціонування жіночої освіти. Зміни у ставленні до жіноцтва в суспільній думці.

Україномовні періодичні видання («Хлібороб», «Громадська думка», «Світло», «Сяйво»)та

видавництва («Українська Видавнича Спілка», «Руська історична бібліотека», «Торбан», «Ліра» тощо) в обстоюванні національної ідеї.

Археологічні з'їзди початку ХХ століття як демонстрація здобутків й утвердження української науки. Принципи організації та суспільно-культурний ефект.

Суспільно-політична ситуація на західних землях і питання подальшого розвитку духовної культури. Преса Галичини і Буковини («Батьківщина», «Діло», інші видання).

«Акорди» І.Франка як перша антологія української лірики. Наукова книга.

Бібліографічна діяльність у Галичині (І. Левицький, Я. Головацький; О. Стефанович і «Бібліографія малоруська»). Бібліографічне бюро при НТШ у спробі підготовки поточної бібліографії. Перші національні наукові товариства у Львові (Українське технічне товариство, 1913 р.) та Києві (Українське наукове товариство, 1907-1921 рр.) у справі концентрації вітчизняної інтелігенції.

Поширення руху «Січовиків» і «Соколів». «Пласт» як форма боротьби за національну само визначеність. Жіночі організації краю (Н.Кобринська і «Клуб русинок»). Галицькі

«Бояни» у справі плекання мистецької традиції. Інтелігенція Галичини і спроба протистояння москвофільству: форми, наслідки.

Культурологічна діяльність митрополита А.Шептицького (заснування музею української ікони, освітянські питання, фінансова підтримка вітчизняних митців, друку мистецтвознавчої літератури тощо).

Розповсюдження ідей марксизму в Україні.

Фольклористична діяльність Ф. Колесси («Огляд україно-руської народної поезії» В. Будзиновського, «Козацькі часи в народній пісні» П.Бажанського) і заснування Української комісії для збирання пісень у Галичині і Буковині (1907 р.).

Характеристика мистецького розвитку західноукраїнських земель початку ХХ ст. (К. Устиянович, Г.Рошкевич, Ю.Пігуляк). Нова плеяда митців (О.Сосенко, А.Манастирський). Перші спроби мистецьких об'єднань («Товариство прихильників руської літератури, науки і штуки», 1905 р.) і поширення виставкової діяльності. «Артистичний вісник» (С.Людкевич, І.Труш) у справі згуртування мистецької еліти. Перше музичне видавництво Галичини («Бібліотека музикальна», 1885 р.). Заснування музею українського мистецтва у Львові й І.Свенціцький (1913 р.). І Всеукраїнська художня виставка (1905 р.) у Львові і розширення творчих контактів із митцями Польщі та Києва. Музичний інститут у Львові (1905 р.). С.Людкевич і заснування філій Музичного інституту. Перша українська філармонія Галичини (1902 р.). Інститут церковного співу. Їх організаційно-культурна і популяризаторська діяльність. Зміцнення потенціалу художньої інтелігенції.

Україна у роки Першої світової війни. Революція в Україні. Утворення Центральної Ради і подальша боротьба за автономію. Проголошення УНР самостійною державою. М. Грушевський як політичний лідер республіки. Наукова спадщина академіка та її вплив на подальшу розбудову нації. В. Винниченко: письменник, драматург, політик. Творчий доробок митця у національній духовній скарбниці. Світове значення української культури дожовтневого періоду.

Тема 13. Українська культура в часи революції та війни (1917-1921 рр.)

Джерельна база вивчення періоду. Законодавчі документи українських національних державних утворень 1917-1923 рр. Суспільно-економічний і культурний розвиток України напередодні 1917 року.

Революційні події 1917-1920-го років. Їх вплив на формування громадянської свідомості населення Східних і Західних територій. М.Грушевський і його соратники у розбудові республіки.

Жовтневий переворот (1917 р.) в Росії і проблеми подальшого розвитку національної культури. Більшовицька ідеологія і культура у перші пореволюційні роки. Поширення ідей «національного комунізму».

Культурологічна діяльність членів Центральної ради: Всеукраїнська шкільна рада у питанні реформування освіти й науки. Діяльність Наркомосу. Центральна рада і проблеми розвитку духовного життя національних меншин. Шляхи вирішення соціальних питань. Представники керівної ланки республіки і проблеми духовної культури. Характеристика найбільш помітних

ініціатив.

Педагогічні доробки К. Стеценка («Початковий курс навчання дітей нотного співу», 1918р., «Українська пісня в народній школі», 1917 р., «Пролісок» та ін.), М.Леонтовича («Нотна грамота», «Сольфеджіо», 1920 р.; «Практичний курс навчання співу у середніх школах України», 1919 р.), Я. Степового (Зб. «П'ять шкільних хорів», 1921 р.; «Популярний курс елементарної теорії музики» тощо) як спроба закладання підвалин нової моделі музичної освіти. Оперна творчість українських митців, спрямована на підростаюче покоління (К.Стеценко «Івасик-Телесик», «Лисичка» та ін., В. Сокальський «Ріпка» тощо). Стан українського шкільництва і його вплив на рівень духовності місцевого населення.

Відкриття перших українських університетів й інших навчальних закладів у Києві, Житомирі та їх роль у становленні вітчизняної освіти.

Всеукраїнський з'їзд «Просвіти» (грудень, 1917 р.) у житті Товариства. Видавнича справа. Розширення тематики друків. Рівень і напрями подальшої організації культурно-освітньої діяльності.

І.Стешенко і Генеральний Секретаріат освіти. Його організаційно-культурний доробок у сфері національного мистецтва.

Академія мистецтв (1917 р.) – перші здобутки. Діяльність Комітету з питань охорони пам'яток старовини. Основні напрями його роботи. Природоохоронна діяльність комісій Центральної ради. Підготовка до утворення Академії наук. Формування наукових шкіл. Представники. Їх творчі доробки.

Суспільно-політична ситуація в Україні у 1918-1919 роках. Національно-культурна спрямованість діяльності нового уряду П.Скоропадського. Пожвавлення мистецького життя. Театр опери та балету. Інші театральні трупи. Національна галерея мистецтв. Національна бібліотека. Стан церковних справ. Боротьба за автокефалію Української Православної церкви і церковний Собор (12.XI.1918 р.).

Піднесення рівня професійної художньої творчості. Художня школа М.Бойчука. Її роль у суспільстві. Його послідовники. Розв'язання освітянських проблем Кабінетом Гетьмана. Розгортання наукової праці і заснування Української Академії Наук (1918 р., В. Вернадський, А. Кримський, Д. Багалій, С. Смаль-Стоцький та ін.). Українські вчені – популяризатори вітчизняної культури. Подальший розвиток модерністичних течій у національному мистецтві пореволюційної доби.

Влада Директорії. Роль та наслідки її діяльності.

Україна після вигнання Добровольчої армії. Українська преса («Вісті Київського губернського виконавчого комітету», «Вісті УЦР»), партійні періодичні видання («Нова Рада») та фахові («Україна», «Книгар», «Каменяр» тощо). Періодика як чинник актуалізації суспільного життя.

Основні принципи культурної політики більшовиків. Форми і напрями її реалізації в республіці. Духовний результат.

Заснування мережі навчальних закладів для пролетарських верств населення (Робітничо-селянський університет, Гуманітарний інститут тощо) та ліквідація юридичних, історико-філологічних факультетів у вищій школі, а також інститутів Соціології і права, Археологічного, Географічного та інших як втілення більшовицької доктрини пролетарської освіти у життя.

Нова концепція пролетарської вищої школи. Форми і методи її запровадження в республіці. Духовний результат.

Трансформація модерністичних ідей у різних галузях художнього життя. Розповсюдження конструктивістських течій в архітектурі. Криза деяких форм традиційної народної культури. Експериментальні пошуки у площині художньої форми.

Розвиток атеїстичної пропаганди як засіб витіснення віри. Форми реалізації та її духовні наслідки.

Духовне життя на територіях, розташованих поза межами впливу радянської влади.

«Пласт», «Соколи», «Січ» як форма подальшої боротьби за національну самовизначеність. Корифеї галицького театру (М. Бенцаль, І. Рубчак, Т. Бенцаль).

Суспільно-політична ситуація в Австро-Угорській імперії та її розпад і входження

Закарпаття до Чехословацької республіки. Створення обцинних бібліотек. Утворення ЗУНР. Січові стрільці: шкільна справа та інші напрями їхньої культурної справи. Творчі здобутки українського січового стрілецтва (Ю. Буцманюк, Р. Купчинський, Л. Лепкий, Н. Назарук). Їх видавнича діяльність. «Пресова квартира» в житті західного краю. Розширення діяльності «Просвіт» у питанні організації аматорського руху і підвищення художньої культури місцевого населення. Спроба подальшої ідейної його організації.

Українська політична еміграція: причини та ідейні впливи. Представники. Її осередки за кордоном. Емігрантська культурна праця («Канадський фермер», «Українська видавнича спілка» тощо). Перша періодика. Зародження аматорського мистецького руху. Музичне видавництво «Україна» (1917-1918 рр.) Я. Оренштайна в Берліні у справі поширення української культури у Західній Європі. Українська політична еміграція у спробі збереження національно-культурних ознак.

Ризька угода 1921 р. і початок нового етапу боротьби за національну культуру й самовизначеність.

Тема 14. Українська культура 1920-х років

Складний і суперечливий характер культурного розвитку республіки. М. Скрипник, О.Шумський, інші національно-спрямовані представники інтелігенції і культурний процес в Україні. Утворення Союзу РСР (1922 р.) і проблеми вітчизняного державотворення.

Центральне статистичне управління УРСР та його 200 випусків статистичного збірника «Статистика України» (1921-1932 рр.) та «Народне господарство УСРР» (1923 р.) як важливий центр та джерело інформації про суспільно-культурні процеси в республіці.

Соціально-культурне тло існування філософської думки українського народу у 20-х роках. Радіотелеграфне агентство України (РАТАУ, 1919 р.) та Телеграфне агентство Радянського Союзу (ТАРС, 1922 р.) як основні осередки друку офіційної інформації в республіці. Початок розробки питань філософії марксизму (Український інститут марксизму-ленінізму, Харків, 1923р.). Інші інституції та їх представники. Відсутність серійності видань з історико-культурної проблематики та комплексності досліджень – характерна риса радянської історіографії стосовно вітчизняної науки.

XII з'їзд РКП (б) (1923 р.) і політика «коренізації». Її основні напрями і суть, її значення у формуванні духовності населення: здобутки і проблеми. Провідники.

Ліквідація неписьменності. Методи її здійснення. Особливості організації шкільної справи. Приватні освітні інституції. Реорганізація системи освіти (ІНО, робітфаки, педтехнікуми різного спрямування).

Національні меншини в республіці (Польський інститут народної освіти, інститути польської та єврейської культури тощо).

Літературні угруповання («Гарт», «Молодняк», «Нова генерація» й ін.) як спроба формування підвалин національного мистецтва. Перше державне видавництво. М. Хвильовий і творчі принципи української художньої культури. Харків і Київ у духовному житті інтелігенції.

Початок еміграції митців і науковців із західних земель на територію Радянської України.

Пролеткультивські організації республіки (АПМУ, АРКУ та ін.). Їх вплив на художній процес у країні. Ставлення населення.

Становлення наукової преси. Діяльність вітчизняних учених – популяризаторів науки і культури. ВУАН в системі радянської політичної доктрини. ВУАМЛІН у системі наукового життя та освіти. Видавнича справа в республіці. М. Грушевський і провідні напрями діяльності ВУАН. Інститут Т.Шевченка в Харкові(1926 р.) і українське літературознавство.

Подальші спроби повернення пам'яток історії культури в Україну. Концентрація приватних колекцій в республіці (художні зібрання П.Потоцького, Б. і В. Ханенків, В. Щавинського та ін.). Головне архівне управління (1922 р.) і питання збереження національної спадщини.

Професійні мистецькі колективи і розвиток аматорської творчості населення. Її жанрове розмаїття. Форми прояву. Експериментальні пошуки в царині художньої форми (капела-студія ім. М. Леонтовича, хор-студія ім. К. Стеценка, інструментальні квартети). Асоціація сучасного

мистецтва України (АСМУ) і західноєвропейська музична спадщина.

Нові течії в національному мистецтві: Л. Курбас і «Березиль», Г. Юра і Театр ім. І.Франка. Театр ім. Лесі Українки. Блискуча плеяда українських музикантів і Товариство ім. М.Леонтовича (1922 р.) у справі за збереження національного стилю. Товариство ім. К.Костанді (Одеса), Асоціація революційного мистецтва (АРМ) у подальшому розвиткові образотворчого мистецтва. Український авангард: представники та основні напрями їхньої творчості. Мистецтво оформлення книги (М.Кирнарський, Г.Нарбут). Українські ділові папери.

Перші національні балетні вистави («Ференджі» Б. Яновського, «Карманьйола» В. Фемеліди). Здобутки в жанрі оперети.

Міжнародні конкурси ім. А. Рубінштейна в Росії (1895-1914 рр.), ім. Ф. Шопена та ім. Г. Венявського в Польщі (з 1925 р.) як фактор зміцнення міжнародних мистецьких зв'язків та стимулу для формування національних виконавських шкіл. Подальша художньо-організаційна та педагогічна діяльність Української академії мистецтв (О.Новаківський, А.Петрицький). Вітчизняне мистецтво карикатури.

Творчі здобутки українських кіно митців і організаційно-культурна діяльність О. Довженка.

Розквіт і внутрішня криза національно-революційної, більшовицької спрямованості української культури. Творчість народних майстрів (І.Гончара, М.Приймаченко, Г.Собачко, П.Власенко) як реакція на події в суспільстві.

Постанова «Про політику партії в галузі художньої культури» та її вплив на подальший розвиток мистецького життя. ВУТОРМ і початок згорання національних підвалин у музичній культурі. Утворення Спілки радянських композиторів як намагання ліквідувати вітчизняні творчі об'єднання. Заснування перших методичних осередків в царині культурно-освітньої роботи і поступова політизація мистецтва. Репертуарна рада (1923 р.) як спроба встановлення контролю над художнім процесом і репертуаром. Зародження агітаційного напрямку в мистецтві. Представники. Осередки. Відгомін ідей Пролеткульту.

«Організовані» міграційні процеси. Подальша ідеологізація художнього життя. Трагедія митця.

Східні та західні землі у питанні подальшого обстоювання національних ознак. УАПЦ у культурному процесі (В.Липківський). Духовний результат.

Львівський таємний університет (1921-1925 рр.) як спроба збереження традицій українського шкільництва.

«Інтегративний націоналізм»: суть, значення, представники. Форми його прояву. Пожвавлення релігійного життя і початок політичних перешкод. Діяльність митрополита Й.Сліпого та Греко-Католицька Богословська Академія (1923 р.). Її видавнича діяльність. 1924 рік у польсько-українських відносинах.

Театральне мистецтво західного краю (О.Загаров, В.Блавацький) і подальше плекання традицій «Березоля». Художні колективи за кордоном як спроба збереження національних ознак. Товариство «Рідна школа» у Галичині.

Жіночі осередки («Товариство українських жінок», «Союз українок» та ін.) у питанні поширення музичної культури в краї. Розширення бібліотечної мережі на Закарпатті. Спеціальний закон про податок як спроба підтримки місцеві бібліотеки. Е. Бачинський.

Міжнародні конгреси з питань розвитку народного мистецтва (Львів, 1927 р., Прага, 1928р., Антверпен, 1930 р.) і вихід української фольклористики на світову арену.

Українські мотиви у творчості О. Кульчицької, М.Бутовича, інших митців Західного регіону. Художня творчість галичан (ГДУМ, 1922 р., Я. Музика, І.Іванець, О.Курилас). Виставкова діяльність у Львові (О.Новаківський, М.Глущенко). Інші мистецькі осередки («Спокій», «Українське товариство прихильників мистецтва» та ін.).

«Просвіта» як важливий засіб у справі підвищення культурного рівня населення.

Товариство ім. М. Лисенка у житті краю. Подвижницька праця С. Людкевича, В. Барвінського у справі подальшого заснування філії Музичного інституту ім. М. Лисенка.

Оперна творчість у Галичині: розширення репертуару, поява нової творчо обдарованої молоді (М. Сокіл, Є. Гушалевич, М. Голинський). Українська культура на міжнародній арені.

Українські наукові й освітні установи в еміграції (УВУ, УГА, УТГІ, УВПІ тощо). Їх просвітницька та видавнича праця. Шкільництво в українських колоніях Бразилії, США, Канади: система організації. Проблеми збереження національних традицій. Перші часописи української наукової еміграції («Книга», 1921 р., Відень, «Слов'янська книга», Прага, 1925 р.). Бібліотека ім. С. Петлюри (Париж) як центр зібрання матеріалів про національно-визвольний рух 1917-1921 рр. Провідні видавничі центри української діаспори у Європі 20-х років (Прага, Відень, Берлін). Напрями їх діяльності.

Мистецтво діаспори (О.Архипенко, Л.Молодожанін, Б.Крук). О.Кошиць і розвиток хорової справи в емігрантів. Г.Китастих і вокально-інструментальна творчість українців в Америці. Діаспора як культурний феномен.

Тема 15. Функціонування української культури у 1930-х роках

Складний і суперечливий характер культурного розвитку республіки. Культурний процес крізь призму документів. Художній процес у Радянській Україні 30-х років у світлі сталінської концепції культури «пролетарської за змістом та національної за формою». Ідеологічна суть сталінізму.

Остаточне запровадження в практику залишкового принципу фінансування культурної сфери. Суцільне підпорядкування художньої діяльності партійно-державному контролю. Планування культурного будівництва в узгодженні з п'ятирічними планами розвитку СРСР (із 1928 р.).

Всесоюзний комітет радіомовлення (1931 р.), Всесоюзна комісія у справах вищої школи, Комітет у справах мистецтва тощо (1936 р.) як свідчення подальшої централізації культурної сфери.

Особливості організації системи шкільництва і поступова втрата національних ознак (1932 р.). Подальша організаційно-культурна діяльність держави у справі ліквідації неписьменності населення. Товариства культурологічного спрямування у боротьбі за підвищення освітнього рівня населення. Підготовка педагогічних кадрів. Спеціальна освіта: стан, напрями її розгортання.

Заснування науково-дослідницьких центрів у Харкові та Одесі. Українська Академія Наук і розвиток наукових досліджень в умовах посилення тоталітаризму. Гуманітарний і технічний напрями.

Теоретичні пошуки в мистецтві. Гурток діячів українського мистецтва, «Асоціація незалежних українських митців». Творчі здобутки у національному музичному мистецтві (Л.Ревуцький, Б.Лятошинський, К.Данькевич). Формування перших професійних художніх колективів республіки. Зміцнення матеріальної бази культури. Відкриття нових вищих музичних закладів і боротьба проти псевдо національного мистецтва. Осередки української культури в Росії, інших республіках Радянського Союзу.

Українська радянська архітектура на службі режиму. Запровадження наукових ступенів, вчених і почесних звань. Інші форми стимулювання творчої діяльності інтелігенції. Медальерна справа в республіці.

Спілки радянських митців і поступова втрата національної самобутності. Видавнича діяльність в УРСР. Напрями та тенденції її подальшого розвитку. Роль Церкви у збереженні народних звичаїв, обрядів і традицій.

І.Огієнко і підготовка нового видання Біблії літературною українською мовою. Ліквідація УАПЦ (1930 р.). Руйнування історико-архітектурних культових пам'яток. «Ліквідація куркульства як класу»: методи її здійснення та духовні наслідки цього процесу. Мистецтво як засіб вирішення агітаційно-пропагандистських завдань держави. Поступова втрата національної мистецької традиції.

Українські кіностудії і перші звукові фільми (1931 рік).

Культурно-освітні заклади – «активні провідники політики партії». Художня самодіяльність як соціально-культурне явище. Форма її організації та творчі здобутки і прорахунки. Система методичного керівництва народною ініціативою. Матеріальна база культури і форми її зміцнення.

Українське народне мистецтво (І.Гончар, М.Приймаченко та ін.) в республіці. Інші види аматорства. Центральні експериментальні майстерні у Києві у справі художнього оздоблення житла.

Міжнародні зустрічі, конгреси (Антифашистський Конгрес у Львові, Конгрес на захист культури в Парижі, Всесвітній антивоєнний конгрес в Амстердамі та ін.) як політико-культурологічні акції. Їх роль у долі культури народів СРСР і збереженні миру на планеті.

Політичний плакат і художнє оформлення свят як провідний напрям розвитку образотворчого мистецтва. Монументальний живопис. Причини виникнення. Провідники.

Концентрація художнього життя на західних землях України (АНУМ, СУМ). Преса у боротьбі за державну незалежність («Нова культура», «Вісник», «Напередодні» та ін.). Діяльність видавничого концерну «Українська преса» (Львів) І.Тиктора. Його друки. Тематика. Відновлення роботи Львівської філармонії (1932 р.). Її концертна діяльність. Полікультурний Львів як центр мистецького життя напередодні Другої світової війни. Гастрольні концерти. Львівське радіо у пропаганді вітчизняної музичної класики.

Нові напрями в діяльності «Просвіти» (підготовка диригентів сільських хорів; музичне виховання тощо). Галицька інтелігенція як організатор культурно-мистецьких заходів. СУПРОМ (1934 р., Львів) у питанні об'єднання професійних музикантів та їх соціального захисту. Його натхненники.

Контакти науковців Заходу і Сходу. Складність відносин. Митці Львова і світова музична культура.

Сталінізм і демографічні проблеми в республіці. «Історія ВКП (б). Короткий курс» як методологія духовного життя в країні. Втручання держави у творчий процес. Репресії проти провідних діячів культури (С.Єфремов, В. Підмогильний, Є. Плужник, О. Грушевський, М. Яворський та ін.). «Соловки як центр української культури 30-х років». Держава і відмова від політики збереження пам'яток національної історії та культури. Її духовні наслідки.

Складний і суперечливий характер розв'язання українського питання 1939 року. Політичні і соціально-психологічні аспекти встановлення нового ладу на західних землях. Радянська влада і проблеми культури. Позитивні та негативні наслідки встановлення нового ладу. Посилення симпатій населення до національного руху антирадянської спрямованості та роль церкви в ньому. Початок депортації українського населення.

Українська східна діаспора. Її культурна праця. Громадська діяльність і творчість митців, близьких до ОУН: Є. Маланюка, О. Теліги, Б. Кравціва, Н. Хасевича. Освіта, духовне життя в українських колоніях Бразилії, Канади, США, Франції, інших країн світу. Його структура. Спроба налагодження контакту з художньою інтелігенцією материка.

Тема 16. Культурний процес в Україні 1940 – початку 1960-х років

Джерельна база періоду. Суспільно-політична ситуація в Україні напередодні II Світової війни. Воєнні події і ставлення населення різних регіонів України до окупаційного режиму.

Расова доктрина Вермахту та її вплив на відносини з місцевим населенням. Українська культура і нацизм. Київ як центр художнього життя. «Спілка українських художників», виробничо-художні майстерні Художнього інституту (1941-1944 рр.) та їх роль у налагодженні виставкової діяльності, об'єднанні вітчизняних митців. Націоналізм як важливий засіб в організації боротьби проти фашизму. Культурна діяльність української інтелігенції в окупації.

Діячі культури на шляхах війни. Утвердження гуманістичних, загальнолюдських моральних ідеалів у творчості митців України. Тема війни у графічній і пісенній творчості. Плакат і політична сатира як провідні жанри функціонування образотворчого мистецтва. Малі форми художньої творчості. Здобутки документального кіно. Антифашистська фольклорна творчість.

Українські митці воєнної доби – засновники національних культур інших народів. Зростання суспільної свідомості українського населення під впливом воєнних подій.

О. Довженко як митець і громадський діяч. Характеристика культурної спадщини.

Західні землі під час окупації («Українські освітні товариства», 1942 р. як єдиний центр національно-культурної справи). «Музичний» Львів у роки війни. Інститут народної творчості як новий культурно-мистецький заклад (1941 р.) у стимулюванні народної ініціативи. Мистецька

школа Львова (1943 р.). Періодика Львова у питаннях піднесення рівня національної сцени.

Духовні наслідки військового протистояння двох політичних систем. Ставлення радянської влади до національного руху на тимчасово окупованих територіях та його вплив на подальший розвиток духовного життя. Лекційні бюро (1943 р.) і розширення мережі політичної освіти населення.

Західні землі після повернення (1944 р.) радянської влади. Нова мережа наукових установ і навчальних закладів. Масова кіно - і радіофікація. Кадрова політика держави на західноукраїнських землях. Вища партійна школа (1948 р.) у Києві і Академія суспільних наук при ЦК ВКП (б) (1946 р., Москва) як центри формування «провідників політики партії у боротьбі з національними проявами» в усіх ділянках культури. Культурна політика Росії в Україні у роки Другої Світової війни та перші повоєнні роки.

Всесоюзне Товариство «Знання» у справі забезпечення культурно-освітньої програми держави. Суперечливий характер його діяльності.

Українська православна Церква під час воєнних подій та її поступове знищення. Львівський Церковний собор (1946 р.).

Відновлення репресій серед інтелігенції як намагання зберегти контроль над національно-культурним розвитком суспільства. Посилення командно-адміністративних методів керівництва галуззю «Культура» як втрата можливостей управління творчим процесом із боку держави. Подальше розгортання боротьби з «націоналізмом».

Відбудова матеріальної бази культури у другій половині 40-50 роки. Індустріалізація і розширення освітніх можливостей населення (культурно-освітні школи, Інститут підвищення кваліфікації культпрацівників, нові навчальні заклади, постійно-діючі педагогічні виставки в республіці тощо).

Харківський Бібліотечний інститут як спроба заснування першого інституту культури в Україні. Подальше розширення мережі цих закладів. Форми організації навчального процесу. Реорганізація управління системою освіти. Запровадження практики проведення республіканських семінарів як спроба посилення контролю за змістом художніх творів. Акцентування уваги на художньому аматорському русі. Художня самодіяльність як засіб розв'язання завдань художньої освіти населення. Система заохочувальних заходів, спрямованих на її поширення. Державна підтримка аматорського руху. Науково-методична мережа у питанні активізації творчої праці аматорів.

Подальша боротьба з «пережитками минулого» та її вплив на моральний клімат суспільства. Деформація умовної сфери. Її наслідки.

Літературні герої О. Гончара, М. Стельмаха, П. Тичини. Музична творчість С. Людкевича, Ю. Мейтуса, К. Данькевича. Особливості відображення воєнних подій в українському живопису. Графіка повоєнних років. Театральне-декоративне мистецтво.

Постанови ЦК ВКП (б) «Про журнали «Звезда» і «Ленинград» (1946 р.) та їх відгомін в українському мистецькому середовищі. Посилення критики митців в українському професійному середовищі. Духовний результат цього процесу.

Поширення індустріалізації будівництва, стандартизації архітектури. Типове проектування. «Соціалістичний реалізм» у мистецтві. Представники. Їх творчі доробки. Критична оцінка наявної спадщини.

Спланована міграція. Її вплив на етнічні проблеми республіки.

«Відлига» й початок демократизації в системі керівництва культурним процесом.

Національно-культурне пробудження народу. Початок реабілітації репресованих.

«Шістдесятництво» як культурний феномен. Нові імена серед української художньої інтелігенції і пошук шляхів вивчення вітчизняної історії. Розквіт творчості І. Драча, В. Симоненка, В. Стуса, Л. Костенко, М. Вінграновського, Є. Сверстюка. Їх вплив на молоде покоління. Здобутки української науки. Мовознавство. Літературна критика (І. Дзюба, І. Світличний). Суперечливий характер розвитку. Український живопис та графіка початку 60-х років у питанні позиціонування вітчизняної культури.

Традиції й новаторство в українському кінематографі (С. Параджанов, Ю. Ілленко). Відродження поетичного стилю у творчості І. Миколайчука. Кіномистецтво і політика.

Розширення творчих контактів радянської інтелігенції з митцями і науковцями світу (Московський міжнародний кінофестиваль, міжнародний конкурс ім. П. Чайковського. Інші форми міжкультурного співробітництва).

Поступове розгортання критики митців у пресі. Акти вандалізму у ставленні до української культури. Посилення нестабільності у внутрішній та зовнішній політиці.

Культурна діяльність української діаспори. Перші спроби співпраці. Театральні здобутки представників української еміграції. Ансамбль українських акторів у Німеччині (В. Блавацький, О. Бенцаль-Карп'як, Я. Барнич) і заснування «Об'єднання митців української сцени» як координатора усієї театральної творчості в еміграції (1946 р.). «Слов'янські студії» (1950 р.) в університетах Америки, Канади. Відновлення діяльності НТШ у Німеччині, Франції, Австралії, Канаді, а також УВАН (1950 р.) у низці країн світу. Український науковий інститут (1968 р., США) та інші наукові й мистецькі заклади українців (Українська академія мистецтв, Український бібліографічно-довідковий центр тощо) у справі згуртування творчих сил вітчизняної інтелігенції. «Українське видавництво» (Краків-Львів) – 1941 р.: друк серій

«Український педагогічний репертуар» та «Українські народні пісні», українські довідники і словники в друкарнях Західної Європи. Фахова періодика діаспори («Нотатки з мистецтва» як часопис «Об'єднання митців-українців Америки»). Інша спеціальна періодика. Інститут дослідів Волині (Вінніпег). Його науково-дослідна праця. Український музичний інститут (Нью-Йорк, 1952 р.) і проблеми поширення вітчизняної музичної культури у світі. Згортання організаційно-культурної діяльності в світі представників української діаспори через подальше формування англо- франкомовного середовища. Перебування останніх організаторів культурної діяльності в Україні наприкінці 70-х років.

Завершення доби реформ. Застійні тенденції в суспільстві. Їх прояв у духовному житті республіки.

Тема 17. Застійні тенденції в культурному житті республіки (1960 - перша половина 1980-х років)

Джерельна та історіографічна база періоду. Критична оцінка цієї спадщини і поява нових видань. Друк фундаментальних видань: «Возз'єднання України з Росією. Документи і матеріали» (1953-1955 рр.), «Документи Богдана Хмельницького» (1961 р.), «Документы об освободительной войне украинского народа 1648-1654 гг.», Літопис Самовидця тощо як свідчення подальшого зацікавлення духовною спадщиною народу. Для цієї спадщини в сучасних умовах.

Поширення консервативних тенденцій в усіх сферах життя як характерне явище зазначеного періоду. Україно-російські відносини. П.Шелест і соціально-культурний розвиток республіки. Мовні проблеми. Освітня сфера та видавнича сфера. Духовне життя національних меншин республіки. Філософська культура Радянської України.

Складний і суперечливий характер подальшого культурного процесу в СРСР.

Зародження народних театрів і театрів народної творчості як свідчення піднесення художньої культури населення. Посилення інтересу до фольклору та художньо-прикладних видів народного мистецтва. «Фольклорний напрям» в образотворчому мистецтві. Розширення авторських та скорочення виконавських форм аматорської творчості. Авторська пісня (В. Висоцький, Б. Окуджава, В. Галич та їх послідовники в Україні).

Перехід до керівництва художньою самодіяльністю за жанровим принципом. Форми стимулювання аматорства. Зміцнення зв'язків професійного та самодіяльного мистецтва. Спільні проекти. Організація підготовки керівників художньої самодіяльності. Училища культури як ланка у системі формування фахівців дозвілєвої сфери. Відкриття художніх спеціалізацій в інститутах культури. Заснування аспірантури в галузі культурно-освітньої роботи (Москва, Ленінград, Київ). Розвиток та розширення тематики наукових досліджень у сфері художньої самодіяльності. Науково-дослідний інститут культури (Москва) як центр культурологічних розробок. Напрями наукового пошуку. Вдосконалення системи методичного керівництва народною ініціативою: здобутки і проблеми. Законодавчі й політичні документи держави, спрямовані на сферу «Культура». Завершення формування мережі навчальних художніх

закладів.

Подальша ідеологізація духовного життя. Всесоюзні фестивалі художньої творчості як спроба посилення централізації в народній ініціативі. Створення репертуарно-редакційної колегії при Міністерстві культури СРСР та республіканських міністерствах. Стан і тенденції розвитку народної творчості.

Український музичний авангард (В. Сильвестров, Л.Грабовський, М.Скорик та ін.) як послідовники мистецьких принципів Б.Лятошинського. Хорова творчість Л. Дичко, І. Шамо, В. Зубицького. Експерименти у рок-опері, інструментальній музиці. Міжнародні мистецькі фестивалі як спроба пошуку нових шляхів розвитку вітчизняної художньої культури. Неофіційна музична культура 70-80-х років.

Національно-демократичний рух у Києві і Львові 60-70-х років. Його представники і виразники. Форми прояву. Зв'язок із дисидентським рухом в СРСР. Культурна опозиція ідеологічному диктатові. Основні напрями її протидії. Нове створення штучних перешкод у розвитку духовної культури політико-ідеологічними структурами (заборона друку низки періодичних видань історико-мистецтвознавчого спрямування). Перекладацька діяльність у республіці.

Викривлення української історії в офіційній історіографії та духовні наслідки цього процесу.

Київський та Львівський клуби творчої молоді в духовному житті республіки.

Подальша політика русифікації і розширення самвидавної літератури («Записки Чорновола», «Репортаж із заповідника ім. Берії», «Хроніка опору» та ін.). «Український вісник» як провідний часопис дисидентів. Політичні репресії в республіці (І.Дзюба, І.Світличний, Л. Лук'яненко, В. Стус та ін.) і їх роль у консолідації населення.

Зародження дисидентського руху в Україні: зміст, напрями, представники. Соціальні зміни у радянському суспільстві. Мистецтво має і занепад традиційної народної культури, освіти та професійної підготовки. Загальна криза соціалістичного реалізму й дискредитація офіційної ідеології. Її відображення в літературі, інших видах культури. Альтернативні ідеологічні течії: західні і східні. Їх вплив на духовне життя республіки. Національні мотиви у творчості вітчизняних митців.

Посилення ролі церкви в суспільстві. Її ставлення до держави та подальші міжконфесійні відносини. Львів як полікультурний центр.

Українське зарубіжжя в організаційно-культурному вимірі (Г. Новаківська, Ю. Соловей, С. Гординський, Г. Грабовський). Наукова праця українців за кордоном (Товариство українських бібліотекарів. Краєзнавча праця закордонних філій НТШ. Асоціація українських артистів (США) і «Нотатки з мистецтва» тощо). Популяризаторська творчість представників української діаспори.

Театральна творчість вихідців з України (О. Бенцаль-Карп'як, В. Шамаровський): «Театр у П'ятницю», гурток акторів-аматорів ім. В. Стефаніка (США). Українські книгозбірні, музеї та архіви Америки і Канади. Український науковий інститут Гарвардського університету як центр американської україністики. Товариство «Рідна школа» в США. Творчі осередки еміграції (МУР, ОУП тощо). Є. Федоренко, М.Бойко, інші особистості діаспори у справі збереження і творення національної культури. Їхні зв'язки з молодією державою. Початок надходження в Україну фахової вітчизняної літератури, забороненої за ідеологічних підстав. Чорнобиль і проблема збереження генофонду нації.

Тема 18. Українська культура в молодій державі

Державотворчі акти новітньої України. Нормативна база, друк джерел, спільні україно-російсько-білорусько-польські проекти у виданні інформаційної бази культури.

Деідеологізація і деполітизація культурного розвитку. Деякі уроки її здійснення та духовні наслідки. Демократизація системи освіти. Реформування освіти і науки. ВНЗ культури і мистецтва в системі художньої освіти. Ступенева освіта. Ліцензування та акредитація ЗВО: здобутки і прорахунки. Приватні освітні інституції. Національні освітні та мистецькі заклади й установи. Києво-Могилянська та Острозька академії. Спадковість традицій. Форми організації навчального процесу. Значення в суспільстві.

Сучасна молодь: запити, ідеали, орієнтації. Ставлення до духовної спадщини. Мовна ситуація. Національне питання. Проблеми співвідношення української і російської культур у різних регіонах держави. Проблеми збереження вітчизняної культури в Програмах діяльності товариства «Просвіта», Народного Руху, інших угруповань і політичних партій України. Українське товариство незалежної творчої інтелігенції та Український культурологічний клуб (1987 р.) як форма відродження літературних дискусій. Рух за охорону пам'яток культури (відродження архітектурної спадщини, опіка військових поховань 1917-1920 рр.). Повернення імен репресованих діячів національної культури.

Церковне життя. Відродження Української католицької церкви (1989 р.) та УАПЦ (1990 р.). Проблеми подальших міжконфесійних відносин у суспільстві.

Розробка сучасної концепції історії національної культури. Стан музичного мистецтва. Пошук нових форм. Авторська аматорська творчість. Українські міжнародні й регіональні фестивалі як форма стимулювання культурного розвитку. Молодіжний рух в Україні: роль, еволюція, тенденції.

Спадковість у розвитку культури та специфіка її прояву в народній творчості. Проблеми культурної спадщини: співвідношення минулого, сучасного, майбутнього. Перші законодавчі акти в царині культури. Перші міжнародні культурологічні конгреси та їх значення у розвитку молоді держави.

Відкриття Інституту українознавства при Київському національному університеті ім. Т.Шевченка. Його культурологічна діяльність.

Теоретичні пошуки нової моделі української культури в умовах останнього десятиліття ХХ століття. Видавнича справа в державі.

Сучасний національний авангард. Мистецтво і роль художньої інтелігенції в духовному житті.

Структура управління галуззю «культура». Особливості функціонування народної творчості. Клубна, паркова, бібліотечна, музейна мережа. Стан побутування. Культурно-дозвілєві комплекси, видовищні заклади тощо як соціально-культурні інститути. Регіональний рівень. Досвід Рівненщини. Рада директорів Обласних центрів народної творчості в питаннях збереження клубної мережі.

Система методичних закладів культури. Її роль в організації дозвілєвої діяльності населення. Еволюція організаційних структур. Обласний центр народної творчості (ОЦНТ) в системі методичного керівництва народною ініціативою. Регіональні фестивалі аматорського мистецтва як ефективний засіб збереження кращих надбань народної культури.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва (Київ) та її філії в регіонах у системі підвищення кваліфікації працівників галузі. Національна Академія мистецтв України, Національні музичні академії Києва, Донецька, Одеси, Львова і стан музичної культури в суспільстві. Вища професійна освіта в сфері театру і кіно. КНУКіМ як одна з форм трансформації інституту культури в сучасних умовах. Доля інститутів культури в системі сучасної культурно-освітньої практики. Нові форми організації навчального процесу у вищій школі гуманітарного спрямування. Видавнича справа українських ВНЗ: тематика, культурний ефект. Вітчизняна наука в країні. Аспірантура та докторантура в сфері культури. Відмінності в системі організації науково-педагогічних кадрів. Нові класифікатори спеціальностей. Український центр культурних досліджень. Активізація дисертаційного пошуку. Культурний ефект. Міждержавні контакти.

Реорганізація системи освітньої діяльності в країні. Початкова мистецька освіта (Палаці дітей та молоді в країні). Нові типи навчальних мистецьких закладів (Академія дитячої творчості м. Миколаїв, громадські мистецькі агенції та ін.). Активізація музейної мережі в регіонах. Нові інформаційні можливості у процесі передачі інформації. Фестивальний народознавчий рух країни як форма збереження національно-культурних ознак та репрезентації вітчизняної культури на європейському та світовому рівнях.

Середня спеціальна культурологічна освіта в регіоні. Концептуальні напрями діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку та реформування сфери. Новий закон України (2010 р.) про культуру і його роль у збереженні галузі. Відродження центрів традиційного кустарного

виробництва в Україні: Решетилівка, Опішня та їх роль у збереженні традиційних культурних практик. Мистецькі фестивалі, спрямовані на збереження традиційної культури в регіонах (Полтавщина, Івано-Франківщина, Миколаївщина та ін.).

Діячі культури у процесі розбудови молодого держави. Подальші законодавчі кроки держави у сфері культурної політики. Стереотипи та забобони в практиці державного культуротворення.

Культура і засоби масової інформації: вітчизняна преса, видавнича справа, мистецьке життя. Якість змісту культурно-мистецької продукції. Масова культура і українське суспільство.

Культура і ринок. Політична боротьба і її відображення в художньому процесі. Митець і сучасність.

Товариства національних меншин в Україні: зміст, форми роботи й тенденції розвитку.

«Помаранчева революція» і проблеми формування нових засад у культурній політиці.

Суспільно-історичні процеси в Україні доби незалежності та їх вплив на розвиток культури. Провідні доміанти розвитку культури наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст.

Зміна статусу культури в незалежній Україні. Правові основи розвитку культури. Закон України «Про культуру». Особливості освоєння культурної спадщини в Україні. Діяльність Товариства охорони пам'яток історії та культури та Центру ОПІК.

Вплив ринкових відносин та масової культури на формування національного культурного простору. Створення мережі культурної індустрії та культурної комунікації. Розмаїття видавничої діяльності. Поява системи Інтернет в культурному просторі України.

Соціально-культурні ініціативи діячів культури та громадських організацій. Фестивальний рух. Розвиток у сучасній музиці традицій народного мелосу. Поп-музика, рок-музика, джаз-музика.

Розмаїття творчих спілок та об'єднань митців поза межами офіційних організацій. «Бу-Ба-Бу», мистецько-літературне об'єднання «Січкаря», мистецьке об'єднання «Дзига», клуб українських митців «КУМ» та ін.

Розвиток літератури, образотворчого, музичного і театального мистецтва, музейної справи, туризму, сфери дозвілля. Культурні процеси в регіонах. Діяльність центрів сучасного мистецтва в Україні.

Основні тенденції у розвитку української культури на початку ХХІ століття. Зміна світосприйняття у споживача культури.

Подальша глобалізація сучасного життя. Наростання соціальної апатії у частини населення. Процес пошуку нових форм культурної самореалізації індивіда у нових соціально-історичних умовах.

«Помаранчева революція» і проблеми формування нових засад у культурній політиці.

Революція Гідності у ціннісному вимірі культури. Культурний процес в Україні під впливом військової експансії Росії та його вплив на зміну ціннісних орієнтацій населення і прискорення формування національної свідомості. Українська культура як чинник протидії культурній експансії. Військові дії на Сході України та культурно-мистецькі процеси сучасності.

Розгортання процесів за створення єдиної помісної церкви в Україні. Створення православної церкви України (2018 р.) та значення цієї події для розвитку духовної культури України. Обрання Предстоятелем ПЦУ Єпіфанія. Вручення Вселенським патріархом Томосу православної церкві України.

Українська освіта в контексті входження у світове співтовариство. «Болонська декларація» і нові підходи в організації освіти у вищій школі. Ступенева освіта. Вища і середня спеціальна освіта. Форми співпраці. Кадровий корпус вищої школи. Освітні альтернативи України. Наука як культурна проблема.

Культурний процес в Україні під впливом військової експансії Росії та його вплив на зміну ціннісних орієнтацій населення і прискорення формування національної свідомості. Українська культура як чинник протидії культурній експансії. Ініціативи профільного міністерства у зв'язку з переходом на нову систему планування у вищій школі країни, надання більших організаційно-методичних можливостей ЗВО, враховуючи декларовану автономію вищої школи; система ЗНО і її культурний ефект. Нова номенклатура спеціальностей в українських ЗВО і її відповідність

сучасній культурній практиці. Проблемний ряд. Стан духовності молоді і мережа освіти. Законодавча база освіти та культури в сучасних умовах.

Тимчасово-переміщені особи в регіонах і специфіка організації діяльності установ культури в нових соціальних обставинах.

Проблеми культурної взаємодії, культурного обміну в умовах глобалізації. Питання повернення національної писемної та мистецької спадщини в Україні.

Активізація вивчення культурного розвитку країни на регіональному рівні. Фестивальний рух у регіонах як форма стимулювання інтересу до різних форм культурної діяльності. Інші форми стимулювання художньої ініціативи. Найбільш помітні регіональні культурні ініціативи («Культурно-дозвілєві комплекси краю», «Програма забезпечення населення українською книгою», «Програма підтримки творчих Спілок Рівненщини»,

«Розвиток культурно-дозвілєвої діяльності на Рівненщині на період до 2017 р.», соціально-культурні ініціативи бібліотек Рівненщини: на прикладі діяльності обласних бібліотек м. Рівне тощо). Регіональна культурна практика в умовах реформування системи місцевого самоврядування. Громадські організації та художня культура діаспори: стан і тенденції розгортання. Посилення контактів із молододержавою. Спільні проекти у сфері духовної культури. Демографічні та культурологічні проблеми в українській діаспорі. Територіальна реформа в Україні і культурна діяльність. Її проблемний ряд і духовний результат. Реформи у вищій школі і їх вплив на кадровий корпус галузі. Патріотична складова в українському соціумі.

Українська культура в контексті світового культурного процесу у третьому тисячолітті.

Українська культура в контексті світового культурного процесу у третьому тисячолітті.

МОДУЛЬ 3. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ

Тема 19. Культура первісної епохи

Актуальність і складність вивчення історії первинної культури. Місце первісної культури в історії світової культури. Археологічні знахідки та пам'ятки культури первісного суспільства.

Розвиток форм організації первісного суспільства: стадо, праобщина, родова община (рід), плем'я, союз племен. Суспільний лад: матріархат і патріархат. Еволюція шлюбних відносин: проміскуїтет, полігамія, моногамія.

Еволюція знарядь праці та поява нових типів житла первісної людини. Виникнення міст і державних устроїв. Найдавніші центри аграрної культури: Близький Схід, Долина Нілу, Мала Азія, Кавказ. Формування етносів.

Матеріальна культура та еволюція мистецтва у палеоліті, мезоліті, неоліті. Культура збирачів і мисливців. Трудова діяльність і знаряддя праці первісних людей. Перехід до землеробства і скотарства. Культура епохи бронзи і заліза.

Особливості духовного розвитку первісного суспільства. Первісні форми релігійних вірувань (анімізм, тотемізм, фетишизм, магія).

Виникнення та розвиток писемності.

Походження первісного мистецтва і його особливості. Виникнення писемності.

Тема 20. Культура Стародавнього Єгипту

Джерельна база (давні писемні джерела про Єгипет, археологічні знахідки, ієрогліфічне письмо).

Періодизація культури Єгипту. Етногенез та ментальність населення. Матеріальна культура Єгипту. Особливості світосприйняття стародавніх єгиптян, їх релігійних вірувань та культів. Культ фараона, його релігійне і політичне значення. Міфологія Стародавнього Єгипту.

Архітектура Єгипту. Найвизначніші культурні пам'ятки Стародавнього Єгипту.

Будівництво пірамід. Наукові відкриття (медицина, математика, геометрія, астрономія та ін.). Дешифрування ієрогліфів.

Тема 21. Культура Стародавньої Месопотамії

Особливості культури Стародавньої Месопотамії. Цінності та норми життя шумерів,

система їх освіти, своєрідність мистецтва.

Релігійна система та її зв'язок із культурою. Особливості світосприйняття стародавніх вавилонян, їх релігійних вірувань та культів.

Архітектура житлових приміщень, палаців та храмів (зигурати, Вавилонська вежа). Клинописні письмена. Дешифрування клинопису. Наукові відкриття (математика, геометрія, право, астрономія та ін.).

Тема 22. Культура Малої Азії та Закавказзя

Спеціальна література, що вміщує історичну інформацію про Фрігію, Лідію, Урарту, Хетське царство. Етногенез центрально-анатолійського населення.

Культура поліетнічного хетського суспільства. Релігійно-міфологічні уявлення хетів. Хетська міфологія. Матеріальна культура та архітектура хетів. Загибель Хетської держави. Культура Фрігійського та Лідійського царств: матеріальна культура, архітектура, мистецтво, релігійні вірування та культу.

Культура Урарту: матеріальний побут, архітектура, мистецтво.

Тема 23. Культура Східного Середземномор'я та Аравії в давнину

Спеціальна література, що вміщує історичну інформацію про Фінікію, Сирію, Палестину та Стародавню Аравію. Етногенез населення Східного Середземномор'я та Аравії.

Культура Фінікії та Сирії: матеріальна культура фінікійських міст-держав та Сирії, писемність (синайське письмо, найдавніше абеткове письмо), наукові знання (математика, філософія, фізика, астрономія тощо), угарито-фінікійська література, релігійні уявлення фінікійців та пантеон богів.

Культура Палестини в I тис. до н. е.: землеробська культура, матеріальний побут, найдавніші форми літератури стародавніх євреїв (фольклор, притчі, любовна лірика, байки, художня проза та короткі історичні повісті), релігійні вірування (іудаїзм, рух пророків) і культу.

Культура Аравії у давнину: матеріальна культура, релігійно-міфологічні уявлення.

Тема 24. Культура Ірану в давнину

Культура Стародавнього Ірану у світлі археологічних досліджень (Елам, Мідія, Персія). Джерельна база (давні писемні джерела, археологічні знахідки, давньоперське письмо).

Культура Ірану еламської і мідійської доби та ахеменідського періоду: матеріальна культура, писемність, освіта, архітектура, поширення наукових знань.

Релігійно-міфологічний світогляд малійців та персів: зороастризм, священна книга «Авеста», ритуали зороастризму. Вплив релігії на моральні норми, звичаї та повсякденне життя давніх персів.

Тема 25. Культура Стародавньої Індії

Спеціальна література та джерельна база (староіндійські писемні пам'ятки, пам'ятки матеріальної культури). Своєрідність індійської культури.

Релігійно-філософські пам'ятки індології (Веди, Рігведи, Яджурведи, Атхарваведи, драхма). Ведична література і культ. Вплив релігійно-філософського світогляду на формування варно-кастової системи в Стародавній Індії. Особливості матеріальної та духовної культури представників різних форм соціальної стратифікації індійського населення. Реформаційні віровчення середини I тис. до н.е. (упанішади, джайнізм, ранній буддизм). Індійська духовність: головні ідеї, принципи, норми, цінності (карма, каста, дхарма, артха, кама, мокша, ахімса, сансара, атман, нірвана, брагман, майя, асана, мудра). Медитація як засіб духовного вдосконалення. Міфологічні уявлення та культу Стародавньої Індії.

Матеріальна культура Стародавньої Індії. Архітектура староіндійських міст.

Сакральне мистецтво: архітектурні форми (ступа (пагода), стамбхи, чайтья, віхара івімана), скульптура. Феномен індійського танцю.

Мова, писемність і освіта: розмаїття староіндійських мов, вплив мови на писемність Стародавньої Індії, наукові знання в математиці, медицині, лінгвістиці, фізиці та хімії. Література індійських племен і народів: санскритська література, авторська поезія, священні

літературні тексти (Веди, Закони Ману, Махабхарата, Рамаєна, Бхагаватгіта).

Тема 26. Культура Стародавнього Китаю

Періодизація розвитку культури Стародавнього Китаю. Самобутні риси китайської культури; особливості менталітету, національного характеру.

Даосизм, конфуціанство і легізм як традиційні духовні системи Китаю. Основи китайської мудрості: моральні принципи духовної практики; поняття «мудрець», «духовний шлях». Гімнастика духу; робота з життєвою енергією; гармонія «їнь» і «янь». Ритуал і церемонії; нумерологія і символізм в китайській культурі. Елементи китайської геософії: вода, гори, вітер. Філософія китайського саду.

Особливості художньої культури Китаю: музика, поезія, живопис, каліграфія. Традиційні архітектурні форми Китаю.

Цивілізаційні здобутки Китаю.

Тема 27. Особливості античної культури. Культура Стародавньої Греції

Поняття про античність як визначний історико-культурний феномен. Характерні риси давньогрецької культури, основні етапи її розвитку (Крито-Мікенська (Егейська) культура (III – II тис. до н. е.), ранньо-архаїчний (XI–VIII ст. до н. е.), архаїчний (VIII–VI ст. до н. е.), класичний (V – остання чверть IV ст. до н. е.), елліністичний (остання чверть IV–I ст. до н. е.). Феномен «грецького культурного чуда» та його чинники.

Крито-мікенський період: Самобутність критської культури. Мореплавання, торгівля, ремесла. Палацова культура. Теократична форма правління. Особливості релігійних вірувань. Винайдення лінійного письма. Мистецтво.

Ранньо-архаїчний період: ранньо-рабовласницькі міста-держави Мікени, Тірінф, Пілос, Орхомен, Фіви, Афіни, Іolk. Дорійці. Криза та нове піднесення культури. Формування міфологічного світогляду. Релігійні вірування.

Культура архаїчного періоду. Епічна поезія: Гомер «Іліада» та «Одіссея». Лірична поезія: Алкей, Архілох, Сапфо, Анакреон. Піднесення образотворчого мистецтва та архітектури. Розквіт філософії та її особливості. Фалес, Анаксимандр, Демокрит, Геракліт, Піфагор.

Класичний період давньогрецької культури: «Золоте століття» Перикла та афінська демократія. Подальший розвиток філософії. Зенон, софісти, Сократ, Платон, Аристотель. Наукові і технічні досягнення. Освіта і виховання. Розквіт архітектури. Скульптура та її особливості. Античний театр: Есхіл, Софокл, Евріпід, Аристофан. Катарсис.

Тема 28. Культура епохи еллінізму

Елліністичний період античної культури (IV–I ст. до н. е.). Криза античного суспільства. Взаємозв'язок і взаємовплив давньогрецької і східних культур. Олександрія – центр елліністичної культури. Особливості філософського знання в добу еллінізму. Епікур. Стоїки. Скептики. Неоплатоніки. Виникнення нових філософських шкіл. Еволюція і трансформація релігійних вірувань. Наукові і культурні центри: Олександрійська бібліотека. Мусейон. Література: Менандр, Каллімах, Феокрит. Архітектура.

Тема 29. Культура Стародавнього Риму

Основні етапи розвитку давньоримської культури (епоха царів, епоха аристократичної республіки, епоха імперії).

Культура раннього Риму: легенда про Ромула і Рема, початок Риму, легенда про викрадення Сабінянок, матеріальна культура міста-держави Рима, легенда про Тарквінія і Лукрецію.

Культура Риму часів аристократичної республіки: матеріальна культура, своєрідність архітектури і мистецтва періоду, особливості релігійних вірувань, система освіти, римська література (Цицерон, Варрон), вплив давньогрецької культури на культуру Стародавнього Риму, Культура Стародавнього Риму епохи імперії: політична культура, побут і звичай римлян, наукові досягнення періоду, зміни у релігійному світогляді, специфічні риси в архітектурі і скульптурі, художні здобутки в літературі (творчість Тацита, Овідія, Марцелліна та ін.). Криза античної культури.

Тема 30. Візантійська культура

Утворення Візантійської імперії. Специфічні риси візантійської культури.

Християнство як ідеологічна основа візантійської культури. Візантійський тип культури: держава, церква, цивільне право, освіта, наука. Особливості візантійської науки, філософії, літератури. Єдність церковного та світського мистецтва. Гуманістичні риси візантійської культури.

Культура Візантії за імператора Юстиніана I. Іконоборство. Македонське відродження у Візантії. Візантійський художній стиль. Узагальнено-спіритуалістичні принципи візантійської культури. Розквіт візантійської культури за династії Комнінів (XI-XII ст.). Систематизація релігійного і світського знання. Зародження раціоналізму.

Побут і звичаї пізньої доби Візантії. Причини занепаду візантійської культури. Світове значення візантійської культурної спадщини.

Тема 31. Культура цивілізацій доколумбової Америки

Спеціальна література та джерельна база (писемні пам'ятки, пам'ятки матеріальної культури цивілізацій доколумбової Америки). Особливості та основні історичні етапи розвитку доколумбової Америки. Основні наукові досягнення давніх цивілізацій.

Міста-держави майя. Релігійні уявлення. Наукові знання. Архітектура та образотворче мистецтво. Література, танці та музика майя.

Людина в Мексиці – початок осілості та культури. Толь-текський міфологічний цикл. Прибуття ацтеків. Релігія та міфологія ацтеків. Політичний устрій імперії ацтеків. Сакральне мистецтво. Календар ацтеків.

Тема 32. Культура Західної Європи в середні віки

Поняття «середні віки». Медієвісти про добу Середньовіччя. Основні етапи розвитку культури Західної Європи в Середні віки. Особливості свідомості і мислення представника середньовічного суспільства.

Соціокультурна ситуація в середньовічній Західній Європі. Християнська теологія і церква, їхня роль у становленні та розвитку культури середньовіччя. Особливості середньовічної філософії.

Взаємодія, взаємовідносини та нормування релігійно-церковної діяльності щодо культури народної, міської культури, культури «вчених» (освічених) людей, лицарської культури. Соціальна стратифікація і культура. Лицарська культура – основа самобутності й оригінальності західноєвропейської культури доби Середньовіччя.

Схоластика. Середньовічні школи й університети. Західноєвропейська наука.

Вільнодумство. Містика. Алхімія як феномен середньовічної культури.

Література середньовіччя (релігійна література, епос, лірика вагантів, куртуазний роман, міська література, поезія трубадурів і скальдів).

Художні стилі в архітектурі і живописі. Романський стиль, його філософська платформа. Готичний стиль, його філософські засади.

Жанри середньовічного театру: літургічна драма, міська драма, містерія, фара, інтермедія, мораліте. Розвиток церковної музики і співу.

Тема 33. Середньовічна мусульманська культура Близького та Середнього Сходу

Науково-історичні засади арабо-мусульманської культури. Історія становлення і розвитку арабо-мусульманської культури: ранній до ісламський період; мусульманська доба.

Культура до ісламського періоду: кочове, землеробське населення; політеїзм, поезія бедуїнів, традиції.

Особливості еволюційного розвитку культури мусульманської доби: початок релігійної діяльності пророка Мухаммада, період халіфату, розробка догматики ісламу, релігійно-політичний розкол мусульманської спільноти (сунізму і шиїзму).

Традиційні особливості мусульманської культури: «Стовпи віри», базові принципи ісламу,

особливості релігійної обрядовості ісламу, традиційна культура сімейних взаємин. Священні міста та матеріальні святині ісламу.

Особливості художньої культури Середньовічної мусульманської культури: характерні риси (анти антропоморфізм, декоративність, символізм та містицизм); провідні жанри (орнаментальне декоративне мистецтво, каліграфія, поезія), головні архітектурні форми.

Тема 34. Культура доби Відродження в Західній Європі

Проблема змісту поняття «Відродження». Соціально-економічні передумови становлення культури Відродження та її характерні риси. Основні періоди Ренесансу.

Гуманізм як ідейний рух і принцип культури Відродження. Гуманістичні ідеї у творах Данте, Петрарки, Дж. Боккаччо.

Мистецтво Ренесансу («Титанізм Відродження». Творчість Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буонаротті, Рафаеля Санті та ін.).

Тема 35. Культура Західної Європи доби нового часу

Реформаторський рух у Європі (М.Лютер. К.Кальвін) та його зв'язок з культурою Ренесансу. Основні течії в Реформації. Протестантизм та його вплив на формування нової культурної традиції (протестантська етика, формування засад світської культури і буржуазного світського світогляду).

Соціокультурна ситуація кінця XVI –XVII ст.: Великі географічні відкриття і колонізація Нового Світу. Розповсюдження друкарства. Наукова революція.

Мистецтво Нового часу (М. Караваджіо, П. П. Рубенс, Рембрандт ван Рейн, Д. Веласкес),

Духовна та релігійна криза в Західній Європі та її вплив на появу нового художнього стилю. Виникнення культури бароко. Характерні риси західноєвропейської культури бароко. Еволюція пластичних мистецтв – малярства, скульптури, графіки, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва.

Італійська барокова школа. Художня система «караваджизму». Творчість Джованні Лоренцо Берніні. «Золоте століття» іспанського живопису: теми, герої, жанри.

Фламандське і голландське мистецтво XVII ст. як два полюси світовідчуття доби. Творчість Пітера Пауля Рубенса. Рембрандт Гарменс ван Рейн та його творчість. Поява нової художньої тематики – зображення повсякденного життя приватної людини та світу речей.

Барокова музика. Широке проникнення в музику світських елементів. Зародження нових музичних жанрів – опери, ораторії, інструментальної музики. Тематика поезії бароко як тематика марності усього сущого та появи небувалої життєлюбства і сили. Подвійність людського буття та розмежування життєвих цінностей на елементарні, натуральні, породжені потребами тіла та вищі, що пов'язані із високодуховними прагненнями і бажаннями. Духовне як надійна основа людського існування.

Тема 36. Культура доби Просвітництва

Просвітництво як культурно-історичний феномен, його витоки та основні засади.

Раціоналістична картина світу і людини в ідеології Просвітництва. Культ розуму і поширення наукових знань. Французька енциклопедія та її укладачі. Рух Просвітництва в інших європейських країнах.

Зростання ролі літератури в житті суспільства. Сентименталізм у художній літературі XVIII ст. Художня творчість і філософія Вольтера, Ж.-Ж. Руссо, Й. В. Гете та ін.

Особливості розвитку мистецтва доби Просвітництва (архітектура, живопис, музика, театр, стильові розмаїття мистецтва XVIII ст.).

Тема 37. Культура XIX ст. Західної Європи

Зміни в суспільно-культурному житті Європи на початку XIX ст. Зростання темпів промислової революції. Найвидатніші наукові і технічні досягнення. Становлення демократичної інтелігенції та зростання її впливу на духовне життя суспільства.

Світоглядні основи культури XIX ст.: романтизм, раціоналізм, антропоцентризм, сцієнтизм, європоцентризм, віра в безмежний прогрес і добру природу людини.

Причини появи і поширення романтизму як нового типу свідомості, ідеології, мистецької системи. Визначні митці-романтики: Дж. Байрон, В. Скотт, В. Гюго, Е. Делакруа та ін.

Поширення філософських ідей А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, А. Бергсона, О. Конта.

Виникнення нових способів художньої творчості, породжених розвитком техніки: фотографія, кіно, реклама. Формування системи інститутів художньої культури.

Піднесення фольклору. Посилення ролі мистецтва в духовній культурі XIX ст. Основні художні течії (неокласицизм, романтизм, реалізм).

Культурне життя Західної Європи кінця XIX ст. Криза традиційних цінностей.

Тема 38. Культура Західної Європи XX – початку XXI ст.

Суспільно-історичні процеси в Європі та світі у XX ст. та їх вплив на культурний розвиток. Загострення проблем гуманізму в житті і мистецтві.

Кризові явища в культурі XX - початку XXI ст. Соціальна мобільність культури. Технізація. Сцієнтизм і антисцієнтизм. Насилля і знущання над людьми як необхідна об'єктивна умова розвитку культури.

Модернізм як специфічний культурний феномен: своєрідна світоглядна та художньо-естетична реакція на поглиблення духовної кризи суспільства.

Теоретико-методологічні засади появи модерністської культури. Авангардистський живопис: драматизм входження нового в культурний процес. Творчість художників-авангардистів: Анрі Матісса, Пабла Пікассо, Васілія Кандінського, Сальвадора Далі. Функціоналізм в архітектурі.

Масова культура та її характерні риси. Перевага масової культури над елітарною. Соціалістична культура. Нові виражальні засоби в музиці. Поява модерністського театру. Мистецтво кіно. Розвиток шоу-бізнесу. Телебачення та комп'ютерні технології в культурі та мистецтві. Індустріалізація культури. Комерціалізація культури. Феномен інформаційного суспільства.

Поява постмодернізму. Творець поп-арту Енді Ворхол. Розвиток рок-культури як своєрідного феномену XX століття. Сучасний рок як вираження кризової фази світової культури.

Основні тенденції розвитку культури на початку XXI ст.

Культурна самобутність народів світу. Глобалізація – характерна ознака культурного розвитку людства у XX – XXI століттях. Діалог культур Заходу і Сходу.

Видатні діячі культури і мистецтва XX-XXI століть. Вплив світових культурних процесів XX – XXI ст. на розвиток української культури.

МОДУЛЬ 4 МУЗЕЄЗНАВСТВО. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО

Музей у системі культурної діяльності: сутність, структура, форми. Музей як соціально-культурний інститут у регіональній культурній практиці. Трансформація поняття «музей» в різні історичні періоди. Поняття «музей» в добу Античності. Уявлення про установу та її форми.

Давня Греція: святилища, храми, пінакотеки як форми концентрації пам'яток історії та культури. Загальна характеристика напрямів культурної діяльності.

Колекції і колекціонери епохи еллінізму: загальна характеристика та значення в історії людської цивілізації. Приватні зібрання Стародавнього Риму в структурі культурної спадщини світу.

Музей у світовій культурі: принципи підходів до формування музейної мережі у європейських країнах, США, Канаді та інших континентах. Культурна інтервенція США у ставленні до музейної практики Європи. Галерея Коркорана в Вашингтоні (1869 р.), Метрополітен-музей у Нью-Йорку (1872 р.), Музей витончених мистецтв Бостона (1875 р.), Пенсільванський музей мистецтва у Філадельфії (1876 р.), Бруклінський музей (1893 р.), Клівлендський художній музей (1916 р.) та інші культурні центри у справі позиціонування національної пам'яті та культурних здобутків. Фінансовий сегмент у музейній світовій практиці та його роль у зміні ставлення держави до цієї структури.

Новаторські підходи в організації музейної справи і розвиток національних музеїв у

другій половині XIX – початку XX ст.: Національний музей Італії у Флоренції (1865 р.), Римський музей делле Терме (1889 р.). Національні природничі музеї в США – провідні серед світових музеїв цього профілю. Археологічні музеї Мадриду (1867 р.), Афіні (1874 р.), Дельфіні (1903 р.), Стамбулу (1869 р.) і їх роль у зміні ставлення до цієї інституції та її ролі у позиціонуванні країни. Організаційно-культурна практика розвитку музейної сфери Європи та її поширення на систему організації музейної сфери країн Африки, Австралії. Сучасні музеї світу: нові форми організації діяльності, цифровізація і робота з відвідувачем.

Новий тип музею у духовних координатах країн світу. Його підтримка світовою громадськістю. Музей і туристична сфера як нова форма економічних відносин. Форми організації та підтримки. Культурна спадщина європейського континенту у питанні міжкультурного діалогу.

США, Австралія та країни Африки і питання розвитку музейної сфери. Характеристика основних установ і колекцій. Міжнародний досвід і культурні регіони світу у справі розширення потенціалу музею.

Музейна справа у другій половині XX – початку XXI ст. Потреба в координації зусиль музейних працівників різних країн у відродженні музейної мережі. Музей і науково-дослідна та популяризаторська діяльність і її вплив на зміну ситуації, що склалася на континентах.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО).

Щоквартальник «Museum» (1946 р.). Створення Міжнародної ради музеїв (ІКОМ) як чинник для знаходження контактів і об'єднання зусиль фахівців у справі піднесення музейної практики на новий рівень. Перша конференція ІКОМ (Мехіко, 1946 р.) і перші декларації стосовно зміни ролі музеїв у соціумі. Інші міжнародні організації у справі популяризації культури в світі.

Жорж Анрі Рів'єр – перший директор ІКОМ (1947-1964 рр.) і його роль у консолідації фахівців. Напрями професійної діяльності і її результат.

Міжнародна рада з пам'ятників та визначних місць (ІКОМОС) при ЮНЕСКО (Париж, 1965 р.). Її роль у послабленні політичної напруги у суспільстві. Конвенція про заходи із заборони та попередження незаконного вивезення та ввезення культурних цінностей і передачі власності на них (1970 р.). Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (1972 р.) і її роль у цивілізованості подальших відносин у сфері культури.

Українські меценати та науковці у підтримці подальшого розвитку музею як установи культури. Митрополит А.Шептицький та заснування Українського музею у Львові (1908 р.). І.Свенціцький та А.Шептицький і найповніша колекція української ікони в світі (Львів). Принципи її формування і збереження. Музеї і просвітницька практика.

Музеї радянської доби: принципи формування, напрями діяльності. Пропагандистська функція як напрям культурної політики. Музейна мережа в сучасній Україні: тенденції, проблемний ряд, культурний результат.

Класифікація сучасної мережі: типи, види музейних установ у регіонах. Специфічні музейні зібрання в Україні та її регіонах (Музей води, Музей лісу, Музей миру). Музейна мережа установ і організацій. Меморіальна мережа та її роль у популяризації культурної спадщини: регіональний вимір.

Нові суспільні виклики і війна (2022 р.) та зміна принципів і підходів до організації освітнього простору. Міжкультурна комунікація як провідний напрям сучасного культурного розвитку країни. Україна і світовий культурний досвід. Музейне законодавство України про музей, основні аспекти охорони та збереження пам'яток і науково-фондової роботи.

Закон України «Про музеї та музейну справу» (1995 р.). Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.). Інші законодавчі документи про музей і музейну сферу в структурі сучасної регіональної культурної практики.

Національні історико-культурні (Острог, Дубно) та історико-меморіальні заповідники (Берестечко) Рівненщини в системі культурної діяльності. Загальна характеристика. Культурно-археологічний центр «Пересопниця»: підстави заснування і форми його роботи.

Замкова мережа регіону і проблеми її збереження. Роль у «зеленому туризмі».

Територіальна реформа і нова система управління галуззю «Культура». Музей у нових

суспільних обставинах. Цифровізація галузі і її роль у розширенні потенціалу мережі.

Науково-дослідна та популяризаторська діяльність провідних музеїв України чи її регіонів та її результат.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ВСТУПНИКІВ

Критерії оцінювання знань вступників встановлюються у нормах чотирьох рівнів досягнень початкового, середнього, остатнього, високого) за ознаками правильності, логічності, обґрунтованості, цілісності відповіді; обсягу, глибини та системності знань (в межах Програми); рівнів сформованості навчальних та предметних умінь і навичок, володіння розумовими операціями (аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення тощо); самостійність оцінних суджень.

Рівень професійної компетентності вступників оцінюється за 200-бальною шкалою. Виділені такі рівні компетентності.

I рівень – початковий. Відповіді вступника не опанував зміст програми вступного іспиту, теоретичні знання з теорії культури та історії української і зарубіжної культури елементарні, фрагментарні. У відповідях на практичні та творчі завдання вступника не виявляє самостійності, демонструє невміння аналізувати культурологічні процеси. Відсутні знання та володіння термінологією.

II рівень – середній. Вступник володіє певною сукупністю теоретичних знань, практичних умінь, навичок, здатний виконувати завдання за схемою, володіє елементарними вміннями здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання.

III рівень – достатній. Вступник знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням тощо), вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй і бракує власних суджень.

IV рівень – високий. Передбачає глибокі знання з історії культури, вміння застосовувати знання творчо, здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі, самостійно оцінювати різноманітні культурологічні ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. Відповідь вступника свідчить про його вміння адекватно оцінити власні здібності, можливості та глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу. Таблиця відповідності рівнів компетентності значенням 200-бальної шкали оцінювання відповіді вступників під час фахового випробування

Рівень компетентності	Шкала оцінювання	Національна шкала оцінювання
Початковий відповіді вступника невірні, фрагментарні, демонструють нерозуміння програмного матеріалу в цілому	0-99	незадовільно
Середній відповіді вступника визначаються розумінням окремих аспектів питань програмного матеріалу, але характеризується поверховістю та фрагментарністю, при цьому допускаються окремі неточності у висловленні думки	100-149	задовільно
Достатній відповіді вступника визначаються правильним і глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу, але при цьому допускаються окремі неточності не принципового характеру	150-179	добре
Високий відповіді вступника визначаються глибоким розумінням суті питання програмного матеріалу.	180-200	відмінно

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безклубенко С. Д. Мистецтво організації громадської думки. Київ, 2018.
2. Виткалов В. Г. Спеціальна підготовка здобувачів вищої освіти за ступенем бакалавра спеціальності 034«Культурологія / В.Г.Виткалов, Л.К.Костюк, Н.Г.Шолудько та ін. Рівне:РДГУ,2016.206с.
3. Виткалов С.В. Вища культурологічна освіта в Україні: регіональний дискурс: моногр.-довідк. вид. Рівне: А.Брегін, 2021. 550 с
4. Гончарова О.М.Художні музеї США та Канади.Київ,2018.
5. ДемчукР.Українська ідентичність у модусі ідеологем.Київ:Стародавнійсвіт,2015.
6. Історія декоративного мистецтва України: У5т.Т.5.[голов.ред.Г.Скрипник] НАНУкраїни,ІМФЕім.М. Т.Рильського. Київ,2016.546с.
7. Історія українського театру. У 3 томах / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського;редкол.: Г. А. Скрипник (голова) та ін. Київ, 2017. Т. 1: Від витоків до ХХ століття / Редкол.тому:І.Юдкін(відп.ред.). 2017.676с.
8. КорнійЛ.П.ІсторіяукраїнськоїмузичноїкультуривіддавнинидопочаткуХХстоліття. Київ:Муз.Україна, 2018.364с.
9. ЛичковаВ.А., Юайхулліна Г. Етнокультурологія Київ:НАКККіМ,2018.
10. СкляренкоГ.Я.СучаснемистецтвоУкраїни.Портретихудожників.Київ:Huss.2018.47 с.
11. Тексти культури:д дослідження, інтерпретація. Київ:Інткультурології НАМ України, 2017.
12. ШейкоВ.М.,ГаєвськаТ.І.КультураУкраїни:історико-культурологічнівиміри.Київ, 2016.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС

Сайт приймальної комісії Рівненського державного гуманітарного університету:vstup-rdgu.info

Сайт наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету: library.rshu.edu.ua/

Сайт кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету:kulturologiya.rv.ua/